

DOMOVINA

in KMETSKI LIST

Upravništvo in uredništvo »DOMOVINE«, Ljubljana, Puccinijeva ulica št. 5, II. nad., telefoni 31-22 do 31-26
Račun Poštne hranilnice, podruž. v Ljubljani št. 10.711

Izhaja vsak teden

Naročnina za tuzemstvo: četrtno 6.— L., polletno 12.— L., celoletno 24.— L. — Posamezna številka 60 cent.

„Mir ljudem na zemlji!“

Četrtilič praznujemo božič v sedanjí vojni. Velik in težak je čas, v katerem nam je usojeno živeti. Ko se zbiramo pri jaslicah ali okrog božičnega drevesca, pozabljamo vse tegobe in srce nam topleje utripa v srečnem občutku božične blagovesti. Ena želja nas pri tem prešinja: Naj bi betlehemsko oznanilo kmalu spet prešinilo ves svet. Naj bi zavlada pravica in pošten in dolgotrajen mir. Naj bi človeštvo blagoslovljeno uživalo plodove mirnega dela in ustvarjenjal

Slehera vojna prizadene tudi civilno prebivalstvo. Neizbežne so odreke v posameznih potrebah in poženjih. Toda če pravično denemo na tehtnico vse naše zadeve in jih primerjamo s trpljenjem vojakov na fronti, pa naj bo ta kjer koli, tedaj moramo — roko na srce — odkrito priznati, da smo v primeri z njimi še vedno srečni. Se nam je dan topel kot, še nas varuje streha nad glavo. A zamislimo se sredi zime v položaj vojščakov na frontah! Ni razlike, ali poteka fronta v pokrajinah, zasutih s snegom in zamrlih v ledenem oklepu, ali pa se vije po nepregledni peščeni puščavi.

Tam v skrivnostnih stebah se enolično sivo menjavata dan in noč. Vojaki so se zarili v okope kakor krti. Pripravili so se na trdo zimo, izgradili zavetišča in zaklonišča, rove in okope — toda to še ne more odvrniti vseh navalov zime. Ne morejo se premraženi udi mirno greti ob ognju, ker bi izdajalski dim razodeval sovražniku, kam naj usmerja svoje bombe in granate. Trpke so zlasti ure na nočni straži, ko vse poka od mraza in ko burja meče skeleče snežinke v obraz. Pri vsem tem ni počitka; ni tistega zimskega premirja, kakršno je bilo v navadi v prvi svetovni vojni. Sovražnik navaljuje in napada dan za dnevom, vseh zvijač in ukan je poln, da bi prišel fronti za hrbet, jo omajal, vrgel vojake iz postojank in jih izročil pogibelji v trdem mrazu. Koliko žrtvovanja je treba, koliko samopremagovanja, da vzdrži telo in da ne omaga živci! Na vse to trpljenje pomislimo, ko praznujemo doma sveto noč.

Pa tja v Afriko pogledimo, v puščavo, ki se enolično širi, dokoder seže oko. Tam ne poznajo snega, podnevi se sonce upira s sinjega neba in izčrpa človeka, ki omaga od potu in žeje. In kadar zatuli burja svojo pesem, se dvignejo peščeni vrtnici, ki se zajedó človeku skozi obleko v kožo, mu jemljejo vid in ovirajo kretanje živega bitja enako kakor stroja. Pa se zgodi, da se vlije ploha. Puščava je tedaj spremenjena v blatno močvirje, po katerem se le mukoma gibljejo ljudje, živali, tanki, topovi, avtomobili, dovozne kolone.

Na širokih oceanih besnijo pozimi silni viharji. Valovi se dvigajo tako visoko kakor naše hiše. Toda mar je mornarju takih besov. Tam gor od severa dol do morja pod Afriko in Avstralijo, v Indijskem kakor v Tihem oceanu, še zlasti pa na Atlantiku in v Sredozemlju morajo neprestano križariti podmornice, da prežijo na sovražne prevoze. Obenem morajo oskrbovalne ladje biti venomer na preži pred sovražnimi napadalci. Skoraj na vsaki plovbi po morju je danes mornar izročen na milost Usodi. Kadar koli odplave iz oporišča, ne vé, ali bo kdaj še stopil na domača tla.

Letalci v zraku morajo dandanes premeriti ogromne dolžine. Obvladati morajo orjaška letala, ki drve po zraku — naj je sonce, mraz ali vihar, dan ali noč — z nezasišano brzino. In kjer koli zagledajo svoj cilj, razsipa pogubo in poplah. Pomislimo na žrtve nezaščitenih mest, o katerih smo ravno zadnji čas večkrat čitali kratka, a zato tembolj pretresljiva poročila. Po-

mislimo na ljudi, ki so še včeraj živeli morda v meščanskem udobju, danes pa so navezani na gostoljubje sočutnega človeka. Tisoče meščanov so našli zavetje pri dobrih ljudeh.

Težke so misli, ki nas obdajajo ob božičevanju v vojni, kakršna je današnja. Zavzela je, kakor je nedavno rekel Duce, kozmičen obseg. Tu gre za velikianski obračun dveh strogo ločenih svetov, ki se ne moreta sprijateljiti s polovičarskim kompromisom. V tej borbi mora sa-

mo eden zmagati in temu je ime: Red in Pravica!

Se bo treba žrtve, odrekovanja in požrtvovalnosti. Toda zavedajmo se, da je vsaka žrtev vredna tiste veličine, s katero je škrlatno ožarjena naša doba. Vedimo: če ne nam, bo pa našim in daljnjim pokolenjem usojeno prav zaradi požrtvovanja današnjega rodu razodevati in uživati prekrasno geslo: »Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje!«

Dragocena slovenska umetnina: Janeza Šubica oljnata slika »Matj in dete«, ki zdaj krasi Narodno galerijo v Ljubljani

Stare božične šege

Petnajst let sem davno pred sedanjo vojno živel v srcu Priekije in se z veseljem spominjam tega kar sem doživel tamkaj. Lepe običaje imajo, vse polno jih je: prleško gostilnava, funkošči, vžem, bratva, božič. Najlepše je bilo vedno o božiču.

Predbožični dan

Takrat je vse na delu, mlado in staro. Stari pripravljajo, mladi si nagajajo, najmlajši pa nagajajo vsem! Ze nekaj dni prej navadno pobelijo hiše in jim spodnji del okrasijo z rdečim ali modrim robom. Znotraj osnažijo hišo, da ni videti niti najmanjše smeti. Bog ne daj, da bi kdo kaj pomagal! To bi se hišna mati razpokočila od jeze! — Fantje gredo na predbožični dan v gozd in naberejo mahu ter natrgajo nekaj smrekovih vejic. Doma naredijo v kotu jaslice. Otroci v sobo, kjer pripravljajo, ne spustijo. Vse mora biti tiho, še pes mora ležati pod klopjo pri peči in mirovati. Ta dan, za ljudi najlepši, je menda zanj najbolj žalosten v letu, saj se živa duša ne zmeni zanj. — Pastirčke, ovčke, Jezuščke z Marijo in Jožefom naredijo prav spretno iz lesa, drugi pa nakupijo slik v trgovini ter jih postavijo pod jaslice. Dekleta pozlačujejo orehe, jih nabadajo na lesene klinčke ter privezujejo na smrekove vejice.

Ko se stemni, prižgejo luč; oče, mati, otroci in služničad vstopijo v sobo, pokleknejo pod jaslice in molijo k novorojenemu Kristu, nato pa zapojó: »Sveta noč, blažena noč!« Na ta večer pozabijo sovraštvo, odpustajo drug drugemu in se vesele Kristovega rojstva. Darove dobijo le otroci premožnejših staršev, pri revnih le malokdaj. Na božični večer imajo post, meso ne sme priti na mizo. Po večerji gre vsa družina

(ta beseda pomeni v Priekiji le hlapce in dekle, jaz jo uporabljam za vse) za očetom, ki kadi povsod, — po vseh kotih, tudi živini — za srečo in blagoslov. Raznih vrah — kakor na primer, da dekleta gre k studentu na božični večer; če pogleda vanj, zagleda fanta v vodi. Ta ji je usojen, tega bo poročila! — v Priekiji več ne najdemo. Imeli so mnogo najrazličnejših vrah, ki pa so polagoma pod vplivom kulture izginile.

Najveselejši del božičnega večera je polnočnica. Vse hiti v cerkev, le bolni ljudje ostanejo doma in čuvajo hišo. Oh, to je klepanja na poti v cerkev! Pripovedujejo si šale, ded pripoveduje mladini pravljice o zakletih kraljicah, o strahovih in čarovnicah, dokler ne dospejo v cerkev. Cerkev je slavnostno razsvetljena in okrašena in duhovnik poje v polnem ornatu pred velikim oltarjem. Orgle bučijo in vsa cerkev poje ali celo joče v veselju. — Polnočnica je minila, vsi hiti na svoje domove!

Sveti dan

Bog, to bi bil greh, če bi ne šel vsak vsaj dvakrat k maši! Opoldne pa dajo mati na mizo vsega najboljšega: purana ali gosaka, »prolenka« ali kaj podobnega. Se najrevnejši se mastijo na ta dan. Kaj zato, kar bo jutri! Danes je božič! Obiskov na ta dan ne delajo, vsi so doma, okrog peči, se pogovarjajo, čitajo in si pripovedujejo zgodbe!

Štefanovo

Dan veselja! Popoldne je v krčmi muzika: harmonika in klarinet in skoraj zares »gostuje« se služil! Kdo ni vesel? Plešejo polke in valčke do pozne noči. Vroča telesa se gibljejo v gneči

in toliko jih je, da bi še miš ne našla, poti skozi! — Zal se zgodi, da se nekateri stepo prav do krvi in tako pokažejo svoje junaštvo.

Dan nedolžnih otročičev

Otroški praznik! Spominjam se, kako smo hodili po »pametivi«. Ze jutraj ob šestih smo rogovili po vasi s »krboči«, trkali na slehera vrata in želeli ljudem, opletajoči jih s šibami: »Bog daj friško! Dosta rec, pur, gosk, svij, kujov, krov, žita... pa dicé tūdi!« To smo znali, da nam je kar letelo iz ust, no kakor stare ženske litanije! Ljudje so nam dajali potic, jabolk, suhih sliv in kronic! Najrajši smo sprejeli krole; kako neki bi si drugače kupili sladkorčev?

»Pametiva« je trajala za deco le dopoldne. Dopoldne smo mi stare »pametovali« s korobači, popoldne pa oni nas! Razlika je bila v tem, da smo mi dobili neprimeno več od njih kakor oni od nas. Kaj smo si hoteli! Večja in močnejša roka močnejše udari kakor otroška!

Po dvanajstih so odrasli delali obiske po vsej vasi, želeli vsega mnogo in dobrega, vmes pa so pili iz lončenih vrčev in pri vinu modrovali. Le da je največkrat modrovalo vino in ne častitljivi očetje!

Silvestrovo

Je dan slovesa od starega leta. Saj mu tudi pravijo »Staro leto«. Zvečer ne ostane nihče doma. Hitro opraviho, kar morajo, nato se praznje oblečejo in hajdi v krčmo! Še smrt bi jih komaj zadržala doma.

V krčmi je muzika in ples. Spet polka in val-

ček! Vse je vročično, plešejo, znojne bluže se tesno oprijemajo život! Nečesa velikega pričakujejo. Polnoč! Mladega prašička spustijo v sobo in dimnikar, simbol sreče, vstopi. Vsi božajo prašička, da se ta kar cedi od ljubezni in nevoljno miga z glavno in kruli. In vsi se oprijemajo dimnikarja: »Sreča!« Nato se poljubljajo, sovražniki in prijatelji: »Srečno in veselo novo leto!« — Vročina puhti, plešejo, utrujeni si otirajo pot z obrazov. A ne mirujejo. Z geslom: »Danes vesel, vse leto vesel! Danes dosti denarja, vse leto dosti!« prehajajo v novo leto. —

Tudi pri nas doma so se ravnali po tem, saj sem se moral na samo Novo leto učiti; češ: »Potem se boš vse leto učil!« Pa sem spoznal, da to načelo ne drži! Čeprav sem se moral na ta dan učiti, se nisem vse leto, kar danes iz srca rad priznam! Danes si želim, da bi imel na Novo leto dosti v žepu! Pa, kakor vse izgleda, ne bo preveč hudega!...

Veselačen je se nadaljuje ponekod do jutra. Iz gostilne gredo k maši, nato pa domov »počivati od naporenega dela...« Zvečer gredo zopet v gostilno in spet je muzika in ples! — Denar se seli v krčmarjev žep. Drugi dan pa se toležejo po utrujenih glavah in zrejo z velikimi očmi: »Škoda denarja!« Meseci so težki, žepi prazni. A kaj zato: »Novo leto je bilo veselo!«

S tem so oficijelno božični prazniki končani. V resnici vlada božično razpoloženje še preko sv. Treh kraljev tja do Svečnice, ko razdrejo jaslice in se začnejo pripravljati na Pust, »Fasink«.

Božična zvezda

Z neba je zvezda plánila, hitela je čez svod, v puščavo daljno kánila — trem kraljem kaže pot.

Tri kralje ona vedla je pred mesto Betlehem, nad borni hlevček sedla je, da sveti vsem ljudem.

Ljubo se je razgledala, vzhitela lahnih kril, v nebesa je povedala, »Bog Sin se je rodil!«

Rudarjeva prikazen v sveti noči

Stari Pirhar, ki je pustil jamam hrastniškega premogokopa kakih štirideset dni ali menda že še več let, mi je nekega lepega dne pripovedoval zgodbo o Učakarju, kako je na sam sveti večer srečal kot jamski stražar samega perkmandeljca in kako ga je ta naposled kaznoval za neko pregreho, ki jo je bil Učakar storil svojemu rudarskemu stanu. Mhm — je dejal in prišel Pirhar.

Nekako takrat je najbrž bilo, ko smo tisti prvi štrajk zgubili, šlo se je za odpravo dvanajstih ur in za boljši zaslužek. Pa je bilo nič koliko podrepnikov, ki so kar silili na štih in, seveda, potlej je pač vzel vse hudič. Učakarja, saj ga poznaš — ni ga več, doli nekje na Ogrskem so ga kot stavkoka zatučali. Tudi pri nas je bil eden od tistih, ki se je spozabil, da je prvi špricnil iz naših vrst in je z žandarji hodil na štih. Ko se je vračal iz jame, so ga pa spet čakali, da so ga spremili domov, saj drugače bi ga tudi pri nas nabuhali. Ampak, jaz sem že tedaj rekel, boste videli, Učakar bo še slabo izkupil. Res se je tako zgodilo. Da ne bom zašel! Bilo je kakih dve leti po tistem štrajku. Učakar je imel kamerada Bašelja, tistega muzikanta. Pri nas je že bilo zmeraj tako, da se več ali manj pozabijo grehi. In tako je bil Učakar s kameradom Bašeljom določen za sam sveti večer za stražo pri ognju na Marijinem polju. Tam ti je bilo tisti krat ognja od samega hudiča in tankaj je tudi, če se ne motim, Caperlina zasulo, da so ga potem morali iskati in so našli eno samo prgišče zoglelenih kosti.

Kakopak, v jamo sta jo takole počasi ucvrla oba, Učakar in Bašelj, oba malce natrikana. Tó sta pa tudi vedela, da se na take dni ne gará in da bosta bolj poležavala kakor pa ogenj krotila. Pa ognja tiste dni tudi ni bilo bogve kako veliko. Pa sta jo drobila po lestvah skozi štih in na drugem horizontu sta stopila v rov. In sta šla in šla po rovu, ki se je vlekel pol ure. Potem sta krenila v drugi rov, pa tu gor in tam doli skozi šahteljske. Nazadnje sta se ustavila. Sedla sta na križišče devete proge, češ, tukajle bova mela vse bolj na pregled, če bi le kaj preveč zasmrdelo po ognju. Potegnila sta čutarico iz čepa.

»Ga boš, kamerad malo kljunil?« — se je oglašil Bašelj in ponudil Učakarju svojevrstno špičko, nakar sta izmenjala, kar sta imela s sabo ter pričela natepavati in prilivati. Pa pila sta bolj ko jedla. Beseda dá besedo in moža sta načela pogovor o tem in o tem in na koncu takalega kramljanja sta prišla do perkmandeljcev.

»Ti,« povzame Učakar, »kaj praviš, ali je ali ga ni? Jaz pravim, da so čenče. Hahaaa! Veš, jaz nič ne verjamem, čeprav me strašijo zaradi onega punta, da sem izdajalec in pravijo, da bom že še svoje izvedel. Ti — kaj praviš ti, Bašelj, kamerad, baje se na sveti večer rado kaj zgodi in prikaže v jami?«

»Beži, beži!« pravi Bašelj. »To so fibule fabule. Ga ni, da bi me preplahtal! Naj se karkoli prikaže, rad bi le videl, kakšen je ta fičenk!«

In potem sta se dajala, ali je ali ga ni in nazadnje sta takole pod pezo dobrot, ki sta jih zvesto in pridno pospravila, onemogla. Posebno Bašelj. Potegnila in zložila sta se po tleh in zadremala. Je že taka navada, da se na sveti večer vse to spodobi in takole, kakor se temu pravi, popaši. Pozneje je sam Učakar pravil: »Res da

sem malo zasmrdohal, ali čisto natančno se pa le še spominjam: Bašelj je zaspal kakor zaklan, jaz pa nisem mogel in nisem. Neprestano sem gruntal o vsem mogočem, kar lahko takale sveta noč doprinese in na koncu sem se — bilo je okoli poldvanajstih — v kolikor vem, do dobra izkadil. Še me je mamila želja po fuzeljnu, še ga je bilo za en gotiljaj — pa nisem. Vseeno me je pomale skrbelo, kaj se kaj po etaži godi in posebno tam, kjer je v resnici bilo nevarno, da se le kaj ne razpase. Z ognjem je pač tako: zdaj ga ni, čez čas ga pa imaš. Nu, in tako sem si mislil: Bašelj, ti si kar na mestu, jaz odgovarjam za tebe in za ta oddelek, pustil te bom in sam stopil na etažo in se malo ozri naokrog, pa četudi sam in brez kamerada. Po jami sicer ne smeš sam hoditi, posebno ne nocoj, ko ni žive duše blizu. Vendar sem šel. Grem, grem, grem — in kar nekam zmeraj bolj trezen postajam. Glej — tamle zagledam nekakšno luč! Naprej grem, zdaj po tem rovu, pa skozi onega, tista luč pa pred mano. Oči napenjam in vso svojo okajeno pamet zbiram in skušam ugibati sam pri sebi, ali se me še fuzelj drži. Glej — luč! Luč? Ni mogoče. Najbrž posledica pijače? Vedel sem, da ni bilo razen naju s kameradom nikogar na tem oddeku, saj sva bila samo midva določena za Marijino polje — in zdaj glej pred mano: luč! Majhna zelena luč. Čisto blizu mene migotá... Nikjer živega človeka, saj Bašelj vendar spi in bo spal, dokler ga kdo ne zbudi. Kajpak, v glavo mi še ni šnila misel, če ne bo ta luč imela karkoli s perkmandeljcem opraviti. Jaz sem videl le luč... In čisto blizu mene... Za trenutek obstanem. Dih zadržim in z očmi in usti zijam v tisto zeleno svetlobo. Pa kar mezikala je! Poslušam — in rečem ti, na mojo vero: spreletelo me je. Kar zagomazelo je v meni. Hočem naprej in je napravim dva, tri, pet korakov. Glej ga, iz tiste zelene svetlobe se prikaže nekakšno človeče — rečem ti, da mi je prišlo pred oči kakor na kaki podobi: okoli in okoli svetlobo, v sredi pa nekakšen svetnik. Zda je tisto človeče stopilo iz svetlobe. Po životu me je obilila kurja polt. Ampak, rekel sem si takole na tihem in čisto za sebe: dedec, bodi korajzen! Čeprav bi se najrajši znašel tisti mah pri Birtiču, kjer vem, da je bila tale čas najbrž boljša družba zbrana in si lahko svojo korajžo drugače onegavil, kakor pa tukajle pred to prikaznijo.

Gledam, in tista zelena luč s človekom ni bila čisto nič drugega kakor navadna leščerba na rips in našim svetilkam prav nič podobna. Glej ga, mislim sam pri sebi: odkod te je zlomek prinesel? Ampak ne črnem nobene! Le neznansko strah me je postalo, kajti potem je bilo med nama komaj nekaj korakov, ali jaz sem si dejal: kdor si, si — in jaz se te ne bojim! Saj me poznaš, da nisem baba — in grem previdno naprej, mali zlojed pa pred mano! Dobro — si rečem, ne bojim se te ne, za tabo bom stopal, ali pri srcu me je pa le nekaj žgalo. Obhodim en del etaže in ta figura zmeraj pred mano, kakor da me vodi, in nobene ne pisne, jaz pa tudi ne! In tako on pred mano, jaz za njim... Pomislil, ta šment kakor da je moj vodnik in kakor da sem jaz novinec v jami in da ne vem za nobeno pot, tako natančno me vodi iz kraja v kraj — vsepovsod tjakaj, koder je bil moj namen iti. Nekaj mi je velelo pri duši, naj ga pobaram, kdo da je in

kam misliva, toda besede so se mi kar zakálate na jeziku.

Ze sem oblažnal celo etažo in on tudi in še si nisva dala nobene besede. Le tu in tam, kjer sva obstala in ponjuhala, če kaj smrdi po ognju, sva se takole neizrečeno nezaupljivo pogledala oči v oči. Nič drugega. Vračal sem se že po drugem rovu in si mislil: tamle nekje, kjer sva se sešla, se bova tudi razšla. Jaz k Bašelju, ti pa kamor koli! Ali kaj še! Naprej, naprej me vodi, v čisto neznano smer, v nekakšen zapuščen rov, ki je včasih služil za glavno vožnjo in je zdaj deloma porušen in je voda v njem. Tjakaj stopila močile in mene je vleko za njim. Na Bašelja sem se spomnil, češ: da sva dva, bi že kar kó opravila s to živo prikaznijo. Ali že naslednji trenutek sem pomislil: kaj če ni to truplo sam perkmandeljce?

On naprej, jaz za njim. Potlej obstaneva takaj, kakor da sva se vnaprej dogovorila. Prav tam, kjer smo tiste dni pred puntom vse potrebe opravili in se je potem tako žalostno končalo Stojiva. Tiste njegove oči, na mojo dušo, da jih videl! Kako strupeno so me spreletavale! Jaz pa si nisem vedel kaj in nekakšna strašna utrujenost se me je polotila. In potlej ne vem, kako sem napravil in kaj je bilo z mano. Vem le to, da sem sedel in zaspal. Kam je zdaj odšel, ne vem. Ali šele nato se je pričelo najhujše.

Sanjal sem strašne reči: dva sva jo s pokveko ubrala po nekem komaj in komaj prehodnem rovu, on pred mano, jaz za njim. Jaz po trebuhu, ves krvav in brez svetilke, lačen in žejen, on pa pokonec kakor majčken je bil. Na hrbtu je pa nosil košek jedač, v levi roki pletenico vina, v desni pa svojo zeleno leščerbo. In me vodi, nobene ne reče in le kadar koli se ozre name in me predira z očmi. Takrat se vsujejo iz njegovih ust kletvice. In povrh mi še doklicuje z enakim tenkim sikajočim glasom: »Učakar, Učakar, Učakar!« Hudir ga naj pocitra! Navsezadnje mi je začel še v nekakšnih verzih levite brati, češ:

»Poglej moj koš jedače,
boš, Učakar, mal' pijače?
Le požuri se in pokorajži za naprej,
tvoja pot naj bo krvava in brez mej!
Glej moj koš jedače,
boš, Učakar, mal' pijače?«

Strašno me je vse to bolelo, v hudih bolečinah sem se zvijal, roke iztegoval, proseč njegove milosti, toda moje besede so bile kakor navaden topot konjskih kopit. Šment se ni zmenil in ko je prenehal z enim, me je pričel z drugim. In vse, kar je še ostalo v spominu, mi še danes ne gre in ne gre iz glave.

Spominjam se le Kantužarjevega Nejčka, kateremu sem vso to stvar tiste svete noči pravil, da je bilo vse to nekako maščevanje perkmandeljevo nad mojim grehom v puntu. Saj si ga poznal — prav on mi je po tistem porazu zabrusil v obraz: »Boš že še videl zlodja!«

Pirhar, stara kamerada sva si in jaz bi ne bil Učakar, da ti nisem tega povedal, kar se mi je pripetilo. Naj verjamem v perkmandelja ali ne, ti pa prav gotovo lahko rečem, da si ne želim tiste svete noči nikoli več. Pa nikomur ne pravi, kar mi je dejal!

Stari Pirhar je končal, zakašljaj je in še dodal: »Jaz pa pravim, da je bil to opomin, da perkmandeljci so, da živijo in se, če je treba, rudarju prikažejo in tudi svojo spregovorijo.« F. C. Lán

NORAH LOFTS

V SUŽENJSTVU

»To priznam, gospod!« je zašepetal Sam. »Toda kako naj človek mirno prenaša, da ga imenujete tatu, ko nikdar v življenju ni ničesar ukradel?«

»Zdaj pa ste na cesti...« je dejal Enoh in se poslovil. Sam je pričakoval, da bo segel v žep, mu stisnil v roke zlatnik in odjezdil. Toda nič takega ni storil zastopnik lorda Lodona, marveč se je zamišljen zagledal predse. Zmeraj je rad imel mladega konjskega hlapca in občudoval spretnost, s katero je ravnal s konji. Niti za hip ni podvomil o Samovem zagotavljanju, da je nedolžen.

»Ali bi hoteli priti k nam v Newmarket?« je nenadoma vprašal. »Pa se morate takoj odločiti, ker se slučajno pravkar ogledujem po možu, kakršen ste vi. Pogoji pa je, da takoj nastopite. Saj vam je znano, da imamo pri nas dirkalne konje. Potrebovali boste dan, dva, da se navadite vsega, kar mora vedeti vzgojevalec — med tem pa se bo tudi roka pocelila. Torej — kaj pravite? Sprejmete?«

Sam je bil srečen. »Seveda sprejemem, gospod... z največjim veseljem. Bo prav, če pridem jutri?«

»Prav,« je prikimal Enoh. »Torej sva se domnila.«

»Ne vem, kako naj se vam zahvalim...« je zmedeno odvrnil Sam.

»Jaz se moram vam zahvaliti!« je dejal Enoh. »Če ne bi bilo vašega ostrega očesa, bi me lahko vrgel konj s sedla. In zdaj zbogom!«

Zajahal je spet, prikimal v slovo in od dirjal v skok. Sam se je namuznil. Od ure do ure se mu je izpreminjalo stanje. Imel je torej spet službo, pa takšno, ki mu bo znabiti vrgla več, kakor bi kdaj koli mogel zaslužiti pri »Zlatem runu«. Govoril bo še s Hestero, da gre z njim. Sam je sanjal iste sanje kakor nekoč Ela. Povesti je hotel Hestero od tod, daleč od tod, novemu življenju naproti.

V takih prijetnih mislih se je napotil h »Trem hrastom«, se zleknil tam v mah in skoro zaspal. Solnce je že nizko stalo, ko se je prebudil. Dolgo ne bo treba več čakati, da nastopi Hesteri delopust.

Zagledal se je na divje očnice, ki so dvigale glave iz mahovja. Planil je, da natrga cvetlice za Hestero. Pri tem nemoškem opravilu se mu je storilo nekam smešno, vendar pa ni prenehal zbirati šopka.

Ko je slednjič obstal ob robu lesja, od koder je utegnil zagledati dekleta davno prej, preden ga je dosegla, je držal v rokah polno cvetja. In polno mu je bilo srce hrepenenja po Hesteri.

ČETRTO POGLAVJE

Če bi se bil Sam domislil, da je njegova odslovitve iz službe v zvezi z Hestero, bi bil gotovo zabičal Febi, naj izvrši naročilo le ob takem času, ko je Wainwright ne bo videl. — tako pa ji ni dejal ničesar in ona je govorila z Hestero takoj, ko jo je videla. Bili sta v svinjskem hlevu, kjer je Hesterina sipala v korita kuhinjske odpadke in ji je Feba pomagala. Tam je stal tudi Wainwright, ki je strogo gledal, da niso dajali svinjam odpadkov, ki bi jih lahko še uporabili za kuho. In Joh je prav tako dobro kakor Hesterina slišal Febino sporočilo, da čaka Sam pri »Treh hrastih«. Hestero je mučila radovednost, kaj neki se je bilo zgodilo med njenim ljubčkom in gospodarjem. »Hvala ti, Feba«, se ji je zahvalila, »takoj, ko opravim, pojdem tja.« Ni ji prišlo na mar, da bi utegnil gospodar braniti dekl, ki jo je zmeraj sovražil sestanek s konjskim hlapcem.

Zvečer je bila Hesterina vsa zbita od dela, toda hrepenenje po Samu je zmagovalo njeno utrujenost. Razmišljajoč, katero izmed obeh svojih oblek naj si obleče, je stekla po stopnicah.

Na postrežju je zagledala mamico, ki je stala pred njeno sobo in čakala. »Gospod je

rekel, da dobiš drugo sobo«, ji je dejala. »Tako moraš prenesti svoje stvari doli.«

»Kakšno sobo?«

»Tisto onkraj vežnih vrat.«

»Zdaj ne utegnem... mudi se mi... Saj mu lahko rečete, da me niste dobili, če vas bo kaj vprašal.«

»Toda jaz sem te videla in če ne ubogaš, pripiši to sebi... meni to nič mar — ne maram nobenih sitnosti.«

»Saj je vendar docela vseeno, ali se preselim nocoj ali jutri zjutraj...«

»Gospod je dejal: Takoj!«

»Sploh pa — čemu naj se preselim v drugo sobo? Saj nobena izmed nas ne spi tam preko.« Nenadoma ji je prišlo na misel, da je tista soba pred Wainwrightovim stanovanjem. Prestrašila se je misli, da bi morala poslej spati v njegovi bližini in bi jo utegnil slišati, kadar bi se pozno v noč vračala domov. Če bo dobil Sam službo kje v bližini — kakor je upala — tedaj se bo gotovo večkrat šele proti jutru vračala domov.

»Stori, kakor zahteva gospod, Hester!« jo je svarila mamica in skušala govoriti zapovedujoče. Toda če je predpostavljena boječa stara ženica, podrejena pa neustrašeno mlado dekle, je težko vzdržati ugled.

»Jutri!« je odločno odvrnila Hesterina in šla mimo majhne kuharice v sobo.

Hesterina neubogljivost in dejstvo, da zopet enkrat ni mogla uveljaviti gospodarjevega naročila, je raztogotilo mamico, da se je takoj podvzela k Wainwrightu in mu povedala, da kuhinjska dekla ne mara za njegov ukaz.

Med tem je Hesterina že slekla delovno obleko, nalila je v škafo tople vode, ki jo je bila prinesla iz kuhinje in se začela umivati. Vsa zatopljena v misli ni slišala, da so se odprla vrata. Šele ko je začutila mrzel val zraka, je dvignila glavo. Pričakovala je, da bo zagledala svojo tovarišico, toda na pragu je stal Wainwright. Dvoje pohlepnihi oči se mu je svetlikalo v zariplnem obrazu. Hesterina je vzkriknila, zgrabila obleko, ki si jo je bila pripravila in si zakrila telo. »Pojdite ven!« je vpila.

Wainwright se ni premaknil. »Govoriti moram s teboj.« je mrmral.

»Ne sedaj,« je jecljala Hesterina. »Pojdite ven — takoj pridem za vami.«

Čim je bil Wainwright zunaj, se je Hesterina naglo obrisala, s strahom oprežujoč proti vratom. Vsa njena notranjost se je upirala spoznanju, da nima niti toliko pravice, da bi se mogla zakleniti v svojo sobo.

Zunaj pred vrati je čakal Wainwright. Gledal je skozi okno v zahajajoče solnce, a ni videl rdečega neba, še vedno mu je stala pred očmi podoba lepo oblikovanega dekliškega telesa, ki se mu je koža lesketala kakor slonovina.

Ko je stopila Hesterina iz sobe, si jo je tako pozeled, da se ni mogel premagati, da je ne bi zgrabil za rame. A da bi prikriji to, kar se je dogajalo v njem, se je grobo zadril nad njo.

»Ne maraš me ubogati? Drzneš se upirati moji volji?«

»Nisem se upirala,« ga je zavrnila Hesterina. »Dejala sem le, da zdaj nimam časa... nekam še moram...«

»Šla boš v svojo sobo, pobrala svoje stvari in jih odnesla doli.«

Hesterina mu je iztrgala roko, se obrnila in nejevoljno pobrala svojo ropotijo. Nato je molče sledila Wainwrightu v sobo pred vežnimi vrati. Položila je stvari na stol in hotela oditi.

»Počakaj!« je zaklical Wainwright. »Ali te ni še nihče naučil reda? Obleka spada v omaro, vse drugo v komodo.«

»To lahko tudi pozneje napravim... tema je že, pa še nekam moram...«

»Vem, da te mika ven, pa ne bo nič iz tega. Ne bom te več gledal, da se pečaš s tem človekom, s tem tatinskim fantinom, ki sem ga spodil — ta ni zate! Dekle kot si ti, potrebuje človeka, ki ji bo kupoval lepe obleke... čevlje s srebrno zaponko... fino perilo... in vse to lahko dobiš od mene, če boš le malo pametna...«

Hesterina so se odprle oči, nenadoma je izpregledala vso nesramno igro, ki se je bila pričela s Samovo odslovitvijo in končala s tem, da jo je hotel krčmar spraviti izpred oči ostalih dekel in jo skriti sem, od koder ne bi mogel nihče slišati njenih klicev na pomoč. Jeza in gnus sta jo navdala. A ni se upala izdati. Slepomišiti mora in poskusiti doseči vrata. Samo z begom se lahko reši, sicer mu bo izročena na milost in nemilost. Med tem ko je navidez razmišljala o njegovem predlogu, se je korak za korakom pomikala proti vratom. Nenadoma se je obrnila, iztegnila je roko in pritisnila na ključko — ki pa se je dvignila, mesto da bi šla navzdol — in teh nekaj sekund je zadostovalo, da je Wainwright planil k nji, jo dvignil in vrgel na posteljo.

»Kmalu te ukrotim, hudiček ti — če nočeš zlepa, bo šlo pa zgrda.«

In po Hesteri so padli udarci. Branila se je kakor divja mačka, suvala ga je z nogami in ga ugrizla v roko.

Wainwright se je smejal. Njen odpor ga je zabaval — to je bilo vendar vse kaj drugega kakor Martina večna podvrženost. To bitje pa se mu je zdelo kakor močno, ognjevito vino, ki človeka omami, in ki ga nikoli nimaš dovolj.

Neenaka borba se je kajpada morala končati tako, da je Hesterina izčrpana in utrujena obležala pred njim. Zadovoljno se režeč jo je gledal. Zdaj se mu je zdelo da se je vdala v svojo usodo in da bo užival sad svoje zmage. Poprej pa se mora še pobrigati za svoje goste, poklepetati z njimi in popiti nekaj kozarcev. In potem ga čakajo še različni opravki, ki jih ne sme zanemariti: zakleniti mora klet in zapahnuti vsa vrata v hiši.

»Mislim, da boš zdaj vedela, kdo ti je gospodar...« je dejal in stopil skozi vrata, ki jih je zaklenil za sabo.

Samovo razočaranje je doseglo vrhunec. Končno je spoznal, da bi bilo nesmiselno še naprej čakati na dogovorjenem kraju. Sklenil je, da se splazi v gostilniško dvorišče in pogleda, kaj je moglo zadržati Hestero. Ni ga presenetilo, da je našel vsa vrata zapahnjena. Splaziti se je hotel skozi prelomljeno desko v hlevskem zidu v kolarnico in od tam v notranje dvorišče, kjer se mu bo nemara posrečilo priti skozi odprto okno v hišo.

Ko je stal v hlevu, je zaslišal konje, ki so prskali in grebli po tleh. Na notranjem dvorišču je bilo temno kakor v rogu. Tipal je proti kuhinjski mrvratom. Brez težave se je splazil skozi odprto okno v kuhinjo. Čez dobro minuto je bil že na stopnicah, ki so vodile na podstrežje.

Feba je prestrašeno zakričala, ko je zaslišala, da so se odprla vrata. Za Sama je bila prava sreča, da se je Feba pogosto pritoževala nad hudimi sanjami in je kričala v spanju, kar je bilo znano vsem v hiši.

Trda od strahu je strmela v temo, iz katere je nenadoma zaslišala šepetanje: »Spiš, Hester? Jaz sem... Sam.«

Feba se je oddahnila. »Sam... Sam...« je jecljala, »umrla bi kmalu od strahu — Hesterina ni tu — sama sem.«

»Si ji povedala, da jo čakam? Bog — kako je potem mogoče? Kako sva se mogla zgrešiti? Kdaj je odšla?« je obsul dekle z vprašanji.

»Gospod Wainwright jo je poslal proč, je resnobno šepetala Feba. »Zdaj spi v sobi poleg njega...«

»To ni res — to ne more biti res!« je zaklical Sam. »Pomisli, Feba, — morda pa ga nisi dobro razumela —«

Feba je sramežljivo molčala.

»Govori... Kaj si še slišala?« je silil Sam vanjo.

»John je dejal, da zdaj razume, zakaj si moral ti oditi.«

»Dobro,« je trudno odvrnil Sam. »Zaspi zdaj. Nihče ne sme vedeti, da sem bil tu.«

(Dajje.)

Pregled vojnih in političnih dogodkov

Oči svetovne javnosti so uprte na obe sedanji najvažnejši bojišči: v Severno Afriko in na vzhodno fronto.

Sedanje bitke nikakor ne popuščajo v silovite. Razglejmo se po obeh velikih bojiščih!

Italijansko vojno poročilo od 14. decembra je poročalo o spopadih patrol in živahnem topniškem streljanju v Cirenajki. Nemški lovci so sestrelili brez lastnih izgub 9 raznih letal, tri nadaljnja letala pa so uničile tri letalske baterije. V Tunisu je letalstvo Osi ponavljalo svoje silovite napade podnevi in ponoči na središča sovražnega zbiranja.

Takoj naslednji dan je italijansko vojno poročilo javilo

hude boje v Cirenajki. Navzlic premoči na ljudeh in sredstvih je bil sovražnik zadržan po odporu italijanskih motoriziranih in oklopnih oddelkov

Ter je pri ponovnih napadih izgubil 22 tankov. Tri naslednje dni so se italijanski in nemški motorizirani oddelki ostro borili na meji med Cirenajko in Sirtiko proti močnejšim sovražnim ilam. Poskusi sovražnika, da bi motil načrtna premikanja italijanskih in nemških edinic v Sirtiki, so se po silovitih bojih izjalovili. Od 18. t. m. se nadaljujejo borbe motoriziranih sil v Sirtiki. Sovražni izpadi z lahкими oklopnimi vozili, ki so se hotela spopasti z nemškimi in italijanskimi edinicami v premikanju proti zapadu, so bili zatrti.

V Tunisu se je medtem nadaljevalo živahno gibanje izvidniških oddelkov.

Letalske skupine so napadale sovražne motorizirane kolone in posamezna zbirališča angleških in ameriških čet. Sovražno letalstvo je ponovno priletelo nad Napoli, kjer je bombardiranje zahtevalo več žrtev med civilnim prebivalstvom. Prišlo pa je tudi do letalskega spopada nad italijanskim otokom Lampedusa. Tudi tu je bilo nekaj civilnih žrtev, a izgube sovražnega letalstva so bile prav znatne.

Na vzhodni fronti se razvijajo borbe na vseh odsekih.

O italijanskih četah je poročalo nemško vojno poročilo 16. decembra, da so odbile sovražne napade ob Donu z velikimi izgubami za Sovjete. Pri Toropcu so bile obkoljene znatne sovražne sile. Sovjetska vojska je pri tem izgubila več tisoč ujetnikov, 542 tankov, 447 topov, nad 1000 avtomobilov ter različno drugo vojno gradivo. V pol meseca je sovjetska Rusija izgubila na vzhodni fronti 441 letal, v osmih mesecih pa 12.821 letal.

Tudi na morju se vojna nadaljuje z nezmanjšano vmeno.

Dne 17. decembra je javilo posebno nemško vojno poročilo, da so nemške podmornice potopile v severnem, južnem in srednjem Atlantskem oceanu ter na morskem potročju okrog Kapškega mesta 18 trgovskih ladij, s skupno 98.000 tonami ter en rušilec iz konvoja. Tri nadaljnje ladje so bile torpedirane. Med potopljenimi ladjami je bilo tudi več velikih petrolejskih ladij.

Angleški tanki, ki so jih čete Osi uničile na afriškem bojišču

— Italijanski pomorščaki tudi ne mirujejo. V alžirskih vodah je neka podmornica pod poveljstvom ladijskega poročnika Alberta Longhija napadla sovražno eskadro križark in rušilcev ter je z dvema torpedoma potopila neko ladjo. Neka druga podmornica pod poveljstvom korvetnega kapitana Karla Feccie di Cossata je pa potopila dva angleška parnika.

Odkar so se pririnjili v Severno Afriko, se skušajo Američani in Angleži po svojih načrtih vsiliti na vsem prostoru Bližnjega vzhoda.

Zlasti skušajo pripraviti Turčijo, da bi opustila nevtralnost in se zapletla v krvavi ples. Po tem naklepu se Angleži in Američani nadejajo, da bi mogli tako uresničiti nekatere vojaške cilje, ki jih sicer ne bi mogli izvesti. Toda, kakor poroča dnevnik »Piccolo«, je turška vlada to igro spoznala in je budno na straži. Odločena je braniti svojo nevtralnost, če bo treba, tudi z orožjem.

O dramatičnem prizoru poročajo iz egiptovskega parlamenta.

Ko so 18. decembra v zbornici razpravljali o stanju prehrane v Egiptu, je poslanec Fakri ostro napadel predsednika egiptovske vlade, češ da Angleži povzročajo s svojo zasedbo mnoge težave. Tedaj so tudi drugi poslanci začeli vpiti proti vladi. Naenkrat je poslanec Fakri prebledel in se zgrudil pod klop. Prenesli so ga v sosednjo dvorano, kjer je izdihnil. Nagla smrt poslanca Fakrija je napravila na vso javnost globok vtis.

Dne 18. decembra je Adolf Hitler sprejel v svojem Glavnem stanu italijanskega

zunanjega ministra grofa Ciana, ki se je pripeljal na kratek obisk v Nemčijo v spremstvu šefa italijanskega Glavnega stanja maršala Cavallera.

Dne 18. in 19. decembra se je Hitler razgovarjal z grofom Cianom in maršalom Cavallero o vseh vprašanjih v zvezi s skupnim vodstvom vojne Italije in Nemčije. Teh važnih političnih in vojaških razgovorov pri Hitlerju so se udeležili tudi maršal Göring, nemški zunanji minister von Ribbentrop in šef vrhovnega poveljništva nemških oboroženih sil maršal Keitel. Sprejet je bil tudi predsednik francoske vlade Laval, s katerim se je Hitler dolgo razgovarjal o sedanjih vprašanjih Francije. Ni dvoma, da bodo tem posvetovanjem v kratkem sledila važna nova dejanja. Poročila naglašajo, da je bila dosežena popolna soglasnost v vseh vprašanjih, ki so jih obravnavali.

Duce je imenoval novi direktorij Fašistične stranke. Za podtajnike Stranke so bili postavljeni štirje posebno ugledni in izkušeni fašisti.

Obenem je bil objavljen Ducejev odlok, v katerem je Fašistična stranka z vsemi svojimi podrejenimi organizacijami mobilizirana za civilno službo, kakor to določa zakon, ki je bil sprejet leta 1940.

Nemška poročila z vzhodne fronte govorijo o novih silnih obrambnih bojih.

Rusi so sprožili nov napad ob srednjem Donu. Nemci so se umaknili po vnaprej določenem načrtu na nove postojanke. Silni boji se nadaljujejo.

Siromak Luka

Nad deviškobeli sveti večer se je sklonila jasna, zlata, svatovska noč — božična noč. Na vaški cesti, rahlo se vijoči v dolino, je kristalno lesketal saninec. Ob cesti so mežikala rdeče zastirta okenca, kakor očesca razigranih detet.

— Sveta noč, blažena noč, — z vonjem kadila je plaval pesem in se vijugala pod nebesni svod.

— Sveta noč, blažena noč! — se je zasmel Luka, zadnja leta občinski siromak, ki je samotnen šel po cesti.

— Blažena noč, noč miru in ljubezni, noč, ko se izgubljeni sin vrne k očetu, ko so dedje enaki vnukom, prevziki karji gospodarjem, sladka noč sloge, ljubezni, prijateljstva, — noč, ko volkulja ovco doji in jastreb kakor pelikan žrtvuje svojo kri, ha, ha, ha! Ostro se je zarezal smeh v pokoj svete noči. Luka se je smejal. Globoko v sneg se mu je zadirala palica.

— Pa kam bom šel jaz nocoj, jaz, ki nimam ne sina ne hčere, ne strica ne brata? Mar k volkulji v brlog ali k jastrebu med skale? Ali naj grem k onim, kjer sem šestdeset let pregaral in je trideset let delala moja mati? V ušesih mu je zazvenel sladki glas gospodinje, ki mu je rekla opoldne:

— Luka, zvečer pa rajši ne hodi k nam. Mirko in Anica prideta iz mesta. Tvoja obleka pa tako smrdi po gnoju in sploh, — star si, roke se ti tresejo in si pri jedi neroden, to pa je težko gledati mestnim ljudem.

Drugje ga tudi niso vabili. Kdo bi tudi vabil

onemolega starčka na družinski praznik, sveti večer? Kamor je potkal, so ga odslovili, če ne s prijaznimi izgovori pa z ostrimi pogledi. Dobrodušen krekar mu je poklonil osminko grenkega. Zganje ga je pogrelo in mu čudovito zbistrilo misli, — grenke misli, na blaženi sveti večer.

— Ha, ha, ha, ali naj grem k volkulji v brlog? K volkulji po plačilo za šestdeset krvavo pregaranih let? Solza mu je zatrepetala na vekah. Nejevoljno si jo je obrisal in švedral dalje. Svečla, rdeča okenca so se mu smehljala — a ne ljubeznivo vabeče; pridli, vstopi, pogrej se, jej! V njihovem rožnatem odsvitu je videl samo plamenček posmeh, da je obstal in grozeče zamahnil s palico.

Dospel je pred hišo, kjer je ko je bil mlad, močan in zdrav, imel dom. V kamri poleg hleva topla postelja, pri jedi žlica, — to je bil ves njegov skromen, — a vendar dom. Sedaj so mu iz usmiljenja odkazali v hlevu na otepu slame kot in v glinasti skledici na zapečku žlico jedi, če je ostala, toda to vse skupaj se ni moglo več imenovati dom.

Skozi okno je zazvenel smeh.

— Aha, gospodična Anica se smeji, gosposko, visoko, kakor mlad, ošaben petelinček. Po glasu jo je spoznal.

Krenil je proti hlevu. V temi je zarožljala veriga, topla, mehko telo se mu je prijateljsko stisnilo k nogam.

— Sultan, moj stari tovariš, tudi ti nocoj sari, tudi ti? Saj imaš gospodarja in nocoj je praznik miru, bratstva, ljubezni. V izbi bi moral biti, v toplem zapečku ležati. Pa kaj, saj tebi je vse-

eno nocoj ali jutri. Za tebe ni svete noči, kaj ne Sultan?

Dotipal se je do hlevskih vrat. Zapahnjena. Dekla, ki se ji je mudilo domov v sosednjo vas, jih je v naglici zaklenila. Odkar so pred leti cigani ubili psa in ukradli junico, so hlev zaklepali. Zdaj, ko je v njem prenočeval Luka, ga navadno niso zapirali; čudno, da se je danes dekla zmotila. Morda je misljila, da bo nocoj, na sveto noč, prenočeval v hiši? Neumnica!

Kaj zdaj? Ali naj gre v hišo in poprosi za ključ? Nemogoče, vse bi jim pokvaril s svojo raztrgano, po hlevu smrdečo obleko. Torej bo moral nočevati zunaj. Naj bo!

Polskal je stolico in jo postavil pod pristrešek tik hlevskih vrat. Skozi špranjo je prihajala iz hleva topla sopara. Čul je, kako se je krava nemirno prestopila in hlastno mlela s čeljustmi.

— Hoj, Liska, nocoj mi bo pa Sultan namesto tebe drugoval. Mehko je pogladil psa, ki se mu je prijateljsko stisnil k nogam.

— Tako, tako moj stari tovariš, ti sam, jaz sam, — ti nimaš žene in jaz je nimam, ti nimaš otrok in jaz jih nimam, ti nimaš toplega kotička in jaz ne. Da, jaz bi lahko imel vse troje: dom, ženo in otroke. Zal fant sem bil v mladosti in dekla Marička me je rada videla. Pa kaj, jaz nisem imel nič in ona prav tako nič. Gospodar je letos popravil hišo, drugo leto zopet doku-pil njivo, za posle mu je pa vedno zmanjkalo denarja. »Potrpi Luka«, me je tolažil, »saj ni izgubljen! Če bo skupaj, bo več.« in velike številke je sproti pisal v pratiko. Jaz pa, ki se na številke ne spoznam, sem delal zareze v hlevska vrata. Tekla so leta. Marička se je naveličala

Zenski vestnik

Ali veste, da so...

...ne smete nikdar mesa pustiti v papirju, ker papir vpija mesni sok. Meso, ki ga prinesete s trga, odvijte takoj in ga položite na porcelanast krožnik. Tudi na leseni deski dobi meso, ki ga pustite dalje časa na njej, duha po lesu.

...če hočete preprečiti kipenje makaronov, pridenite majhen kosček masla med kuhno.

...preden zmeljete na mesnem stroju meso, zmeljite najprej suh kosček kruha, ki vam odstrani s stroja neprijeten duha ali bodisi vlago in eventualno nesnago. Isto storite tudi potem, ko ste meso zmelili. Suha skorjica kruha vam požeje iz mesnega stroja še zadnje ostanke zmletega mesa.

...noži izgube ostrino, ako jih nepazljivo med kuhno polagate na vroč štedilnik ali pa če jih umivate s prevročno vodo. Prav tako izgube na ostrini, če jih vtikate v razbeljeno mast.

...mesa, ki ga hočete zmeliti, ne smete umivati, ampak ga pred uporabo samo dobro zbršite z vlažno čisto krpo.

...če hočete hraniti milo pri pranju, dodajte vodi, ki jo točite iz vodovoda, nekoliko sode.

...jodove madeže odstranite z vodikovim preklisom (ki ga dobite v vsaki drogeriji za mal denar), kateremu ste dodali nekoliko salmijaka.

Če si kdo zlomi roko

V življenju se dostikrat zgodi, da je treba sočloveku pomagati, dokler ne pride zdravnik. V takih primerih mora tudi žena vedeti, kaj je treba takoj storiti in kako je treba to storiti.

Prav pogosto se primeri, da se otrok spotakne, pade in si zlomi ali pa samo nevarno poškoduje roko. To je tudi pri starejših ljudeh nekaj vsakdanjega, zlasti pozimi, ko so tla ledena. Pametna žena bo takoj poklicala zdravnika. Tako je prav. Vendar pa mora ona marsikaj sama storiti, preden pride zdravnik. Če bi bolnika samo položila na posteljo in potem čakala zdravnika, bi jo utegnilo postati za bolnika usodno.

Če ranjena roka krvavi, je treba roko takoj na obeh straneh zavrnat, izmiti rano v prekuhani vodi in jo namazati z jodom, pokriti z gazo in trdno prevezati.

Da bo roka mirovala, jo je treba položiti v vodoravno lego in deti obvezo. Vzeti je treba navadno trioglasto belo ruto, ki jo čez hrbet zvezemo, tretji ogel pa z zaponko pritrdimo tako, da leži roka mirno in vodoravno. Takšna obveza je najbolj potrebna takrat, kadar je roka zlomljena.

Če vam zdravnik sporoči, da ne more priti, ali pa če ne morete spraviti bolnika takoj v bolnišnico, morate zdravnika vsaj začasno sami nadomestiti. Pri prelomu se kost navadno premakne in roka okoli preloma močno zateče. Hitro morate najti tenko deščico. Potem ranjeno roko oprezno in nežno zavrnete in ovijete s povojem,

naposled pa jo še denite v obvezo. Tako mora roka v miru ostati, dokler ne pride zdravnik.

Isto je treba tudi storiti, če se zlomi noga. Ranjenca položite na trda tla in mu zavrnete nogo. Na vsak način mora biti noga položena tako, da dobi ravno črto. Pod tako zavrtno nogo denite deščico, da bo segla najmanj 5 centimetrov čez peto in 15 do 25 centimetrov čez podkolenko. Potem nogo skrbno zavežite, ranjenec pa naj mirno čaka zdravnika, ki mora čim

prej priti. Če ranjencu ponehajo bolečine, ako ste mu lepo zavrtni kost, da je taka kakor prej, naj vas to ne premoti, da ne bi vzlic temu poklicali zdravnika, ker se utegnejo pokazati posledice. Zdravnik vam bo s svojim strokovnim znanjem lahko povedal, kaj bo treba še vse storiti, da bo ranjenec ozdravel. Kakor je važna zdravnikova navzočnost pri takih ranjenjih, prav tako važna je tudi mirnost in spretnost, preden pride zdravnik.

Nekaj prazničnih poslastic

Gotovo želi prav vsaka skrbna mamica pripraviti svoji dragi družinici, bolj kakor kdajkoli poprej, prijetne praznike, da bo vsaj tedaj v ljubečem, zbranem družinskem ozračju pozabila tegobe in skrbi, ki polnijo naše življenje. Hotela bo pripraviti kaj sladkega za pod zob, pa vem, da jo bo oviralo denarno vprašanje. Morda vam bo koristilo nekaj navodil, kako pripraviti zelo okusno a ceneno poslastico, s katero pa boš prijetno presenetila in razveselila.

Napravi novoletno torto takole: naredi testo iz 30 dkg enotne moke, 5 dkg masla, 1 jajca, limonove lupinice, 1 Vanilina, 1 Pekina, 10 dkg sladkorja in skodelico vode, ki si ji primešala 2 žlici mleka v prahu. Nato testo razvaljaj in odreži 3 velike okrogle ploške, položi jih na pekačo in speci v pečici. Medtem pa pripravi sledečo kremo: v 1/4 litra vrele vode, ki si ji dodala 1 žličko kondenziranega mleka, zakuhaj vanilijev prašek za pripravo kreme, ki je zelo poceni in ga dobiš v vsaki večji specerijski trgovini, 1 žlico sladkorja, 1/2 žlice masla in prav malo limonove lupinice. Ko je testo pečeno in ohlajeno, ga namaži s kremo in položi ploščo na ploščo; tudi vrhno ploščo namaži s kremo, ostanku nadeva pa primešaj 1 žlico kakava, da izpremeni barvo, in z njim napiši prazniku primerno voščilo kot okrasek torti.

Ali pa naredi nadevane upognjence. Iz primerne količine enotne moke, 1 jajca, masla, limonove lupinice in sladkorja naredi testo, ki ga razvaljaš in razrežeš na primerne manjše kvadrate; položi jih na pekačo in speci v pečici. Brž pa pripravi sledeč nadev: v 1/4 litra vrele vode zakuhaj 1 žlico ostre moke in 3 žlice sladkorja; ko se zmes nekoliko zgosti, deni posodo v mrzlo vodo in tolči približno 3/4 ure s strojčkom za sneg. Tako si izvrstno ponaredila sladko smetano, gotovo eno izmed najljubših otroških poslastic. Medtem pa vzemi iz pečice pečene kvadrate in jih še tople z vij s pomočjo ozkega kozarca. Ko pa so hladni, jih nadevaj s sladko smetano.

Če imaš nekoliko vina, pa pripravi vinsko slaščico po sledečem navodilu. V skledi zmešaj 5 dkg masla, 10 dkg sladkorja, 5 dkg rozin ali vamerlov, 10 dkg zmletih orehov, lešnikov ali mandljev, 1 jajce, 1 Vanilin, 1 Pekin in 25 dkg moke. Zmes dobro premešaj s primerno količino vode, ki si ji pridala kondenziranega mleka, stresi v namazano pekačo in speci. Pečeno stresi na krožnik in polij s skodelico ribezjevega ali drugovrstnega vina, ali pa z močnim sadnim sokom in ohlajeno serviraj.

Tudi dvobarvna torta je zelo okusna. Mešaj penasto 10 dkg masla, 15 dkg sladkorja, 2 ru-

menjaka in 1 Vanilin. V to zmešaj 1/2 skodelice vode in 30 dkg enotne moke. Nato naredi iz dveh beljakov trd sneg in ga s pecilnim praškom rahlo primešaj. Testo razdeli na dva dela, k eni polovici pa primešaj 5 dkg kakavovega nadomestka. Oboje devaj menjaže po eno žlico v namazan in z moko potresen model in peci v srednje vroči pečici 1 uro. Ko je pečeno in ohlajeno, ga razreži na tanke rezine in jih lepo razvrščene na steklenem podstavku postavi na mizo.

Mrežaste rezine so zelo dobra slaščica in tudi jako poceni. Za pripravo testa potrebuješ: 40 dkg enotne ali koruzne moke, 10 dkg sladkorja, 8 dkg masla, 1 Vanilin, 1 Pekin in 1 jajce. Testo pa napraviš takole: moko stresi na desko, prideni sladkor, pecilni prašek, limonovo lupinico, v moko pa razdrobi s nožem maslo. Z rokami naredi drobtinasto testo, ki mu nato dodaš še 5 žlic vode in celo jajce ter ga dobro pregneteš. Testo naj počiva pol ure, nato pa 1/4 testa razvaljaš v obliki pekače, položiš vanjo in nadevaš z narezanimi jabolki ali pa namažeš z marmelado, iz 1/4 testa pa narediš vrvice, ki jih v obliki mrežke položiš po vrhu in spečeš v pečici.

Poskusi narediti enkrat krompirjeve pogačice. Naredi zvečer testo z 25 dkg enotne moke, 25 dkg pretlačenega krompirja, 5 dkg sladkorja, 5 dkg masla, 1 jajca in 5 dkg vzhajane kvasa, vmešanega z 2 žlicama vode in pusti čez noč na hladnem. Drugi dan testo zvaljaj, potrosi s cimetom in 8 dkg rožičeve moke ali pa z orehi; zavij in razreži v dva prsta dolge kosčke, postavi jih na namazano pekačo prst narazen, pa pokrij, da vzhajajo. Potem jih speci v pečici in še gorke daj na mizo.

Gotovo bodo dana navodila za pripravo cenentih in okusnih slaščic koristila sleherni gospodinjji, ko bo premišljevala, s čim naj praznično postreže svojim najljubšim v nastopajočih praznikih.

M. K.

Zelena riževa juha je prav okusna in zdrava. Zanj potrebuješ 3 dkg masla ali olja, sesekano čebulo, sesekljan petršilj in druga aromatična zelišča, sesekljano špinačo, paradižnik ali mezgo, 1/2 kg graha, kostno juho ali vodo in tri pesti riža. Na maslu ali olju prepraži čebulo, petršilj, sesekljano aromatična zelišča, pozneje dodaj še špinačo in paradižnik. Kadar imamo mlad grah, je zelo umesten. Ko je vse prepraženo, zalijem z 1 1/4 litra vode, skuham do mehkega, nazadnje zakuham riž. Juho postavim na mizo s parmezanom ali brez njega.

čakati in se je poročila. Zareze na vratih so se gale že od vrha do tal, pa še vedno sem moral delati nove. Ko me je naposled gospodar izplačal, je bilo plačilo polovico manjše, kakor sem bil izračunal na zarezah. Molčal sem, denar pa zapil. Samo za pogreb sem ga shranil. Tu na prsih ga nosim v nogavici, vidiš, Sultan!

Udaril se je po prsih, da je pes radovedno dvignil glavo.

— Tebi Sultan, pa ni treba hraniti za pogreb. Ko obnemoreš, te bodo ubili z ostrim kamnom in te pokopali na koncu njive.

V temnem dvoriščnem kotu je zašumelo. Sultan je dvignil ušesa in zarenčal. Luka ga je zadržal z roko.

— Molči, Sultan, molči! Pravijo, da prihajajo duše umrlih nocoj. Morda je spomin moje matere. Ne preganjaj je, ubožice!

Pokorno mu je položil pes glavo v naročje. Starec pa je govoril sebi in psu in ko je čul svoj glas, si je domišljal, da pripoveduje nekdo drugi, morda njegova mati sama iz onostranstva!

— Bilo je pred osemindesetimi leti, prav to noč, tukaj, v tem hlevu. Dekla Liza je pričakovala težki trenutek. Bila je lepa in domači sin, mestni študent, jo je bil spomlad zapeljal. Ošaben človek je bil ta fant. Ko je zvedel, da je postala mati, se je sramoval, da se je spečal z dekle in se nič več ni prikazal domov. Sel je v svet in izgubil v njem. Liza se je bala, da bi jo zapodili, in je skrbno zakrivala svoje stanje. Na sveti večer jo je napadlo. Zbežala je v hlev in sinjevala sivka je edina čula vzkrike njenih muk. Drobnost je zajekalo ob njej. Otroci Zaradi njega jo bodo jutri vrgli iz hiše, vsa vas

jo bo zasramovala. Zlodej ji je začel šepetati... In vsa izmučena, slaba in zmehčana je s poslednjimi močmi iztegnila roko in iskala otrokov vrat. Tedaj pa so na vasi zapeli zvonovi in velika, belo se blesteča zvezda je posijala skozi ozko okence v hlev in obsijala otroka. Materi je roka omahnila, — onesvestila se je. Zjutraj so jo našli vso slabo, nad otroka pa se je sklanjala Sivka in ga grela s svojim dihom.

— Ker je rodila v sveti noči in ker so slutili, kdo je oče, je niso spodili, vendar je morala prestati mnogo trpkega. Tako mi je v sveti noči bela zvezda rešila življenje, kajti tisti otrok sem bil jaz, — dekla Liza je bila mati. Moja uboga dobra mati, kako je pozneje blagoslovljala tisto zvezdo, ki je preprečila, da ni storila greha, velikega greha! Rada me je imela mati, — čuješ, Sultan?

Pes mu je z glavo v naročju zaspal. Dolgo diaki kožuh se mu je dvigal v enakomernem dihanju. Luka se je zadržal v nebo.

— Tako sem se rodil v sveti noči, v hlevu, in zvezda je prišla k mojemu rojstvu, kakor nekoč v Betlehem. Samo treh kraljev ni pripekljala. Vsa dolga leta sem jih pričakoval. Morda pridejo nocoj, ko je sveta noč in gorijo na nebu milijoni svetlih zvezd? In mi prinesejo zlata, kadila, mire? Vse življenje še nisem imel v rokah zlata. Na gospodarjevih prsih sem ob nedeljah videl zlato verižico. Če bi imel cekine, bi si lahko kupil dom, potreboval bi zlato. In kadilo? Z njim kadijo v cerkvi oltarje, in nocoj, na sveti večer, so gospodarji pokadili svoje domove in hleve. Če bi imel dom, bi potreboval tudi kadilo, drugače pa ne. Mira? Pravijo, da

smrdim po gnoju in so me na sveti večer izgnali iz hiše. Da, mire bi potreboval mnogo, mnogo. Ves bi se odišavil z njo, kakor kak svetopisemski kralj, in potem bi šel v hišo in sedel v topli zapeček, — saj tu zunaj je čedalje bolj mraz, — huš, mraz, mraz...

Pogled se mu je bolj in bolj vpiljal v nebo, kjer so se tako hladno blestele zvezde. Vaški zvon je zavabil k polnočnici. In tedaj se je Luka zazdelo, da se je največja izmed zvezd utrnila in da pada, velika sinjasta bela naravnost proti njemu, za njo pa vihrajo v svetlem oblaku trije jezdec v blestečih oblekah — trije kralji z zlatom, kadilom in mero...

Luka je gledal, gledal in s prsti krčevito grebel po dolgi Sultanovi dlaki, da je pes v sanjah nejevoljno renčal. Starec pa je šepetal:

— Saj sem vedel, da pridejo, da ne bom sam na to sveto, blaženo noč. So že tu. Zvezda in trije kralji, ki sem tako dolgo čakal na nje. Zlato, kadilo, mira! Tako se bom odišavil z njo in ognil v zlat kraljevski plašč, — takega me ne bodo podili iz hiše. Vso noč bom lahko sedel za pečjo, kjer nocoj gori velik panj in bo topla do jutra. Ta-koj! Oj, kako velika in svetla je zvezda, moja zvezda-da...

Zjutraj so našli Luko mrtvega. Sedel je na stolici naslonjen na hlevna vrata. Na otrpilih ustnih mu je kamenel čudovit nasmeh, ki ga nikoli v življenju niso videli pri njem. V mrtvih očeh sta se mu lesketali dve zvezdi. Sultan je še vedno sedel pri njem in mu z raskavim jezikom lizal roko.

I. S.

DOMAČE NOVICE

Vsem naročnikom, čitateljem, prijateljem in prijateljicam želi blagoslovljene praznike

»DOMOVINA«

* **Obisk Visokega komisarja na živilskem trgu.** Pretekli petek zjutraj je Visoki komisar v spremstvu kvestorja in vodje urada za pregled cen obiskal ljubljanski živilski trg, kjer je pregledal dobavljanje in razdelitev blaga kakor tudi njegove cene. Pomudil se je v razgovorih z dobavitelji in prodajalci. Nato si je ogledal nove ljubljanske tržnice in nekatere mlekarne. Bil je povsod s spoštovanjem sprejet.

* **Glede fotografskih aparatov** je Visoki komisar odredil, da ne sme nihče nositi aparata zunaj stanovanja ali ateljeja, če nima predhodne pooblastitve. Pooblastitev izdaja za vso Ljubljansko pokrajino Kraljeva Kvestura in sicer začasno ali trajno. Začasno jo lahko izda tudi okrajno načelstvo in velja samo na ozemlju zadevnega okraja. Kdor se proti tej odredbi pregreši, se takoj zapre in se kaznuje, če ni dejanje nje hujše kaznivo, z vojaško ječo do 1 leta. Aparat mu bo zaplenjen.

* **Znamenit koncert** je bil pretekli petek zvečer v ljubljanski operi. Poleg uglednih domačih umetnikov sta nastopila dva sloveča italijanska pevca, tenorist Giorgio Sembrini in baritonist Giuseppe Tadel. Koncert so obiskali poleg številnih meščanov ugledni predstavniki oblasti z Visokim komisarjem na čelu. Prireditelj je sijajno uspela, kar je hvale vredno, ker je bil čisti dobicek namenjen v pomoč Združenju gledaliških igralcev v Ljubljani.

* **Spremembe v občinski upravi.** Z odloki Visokega komisarja sta bila razrešena dosedanja komisarja Marko Rudež za občino Ribnico in Franc Majcen za občino Mokronog. Za izrednega komisarja v Ribnici je bil imenovan fašist Enrico Asnaghi, za Mokronog pa fašist Mario Reschigg. — Razpuščena je bila občinska uprava v Kostanjevici ter je bil za izrednega komisarja imenovan Josip Likar. Za župana občine Kočevje je bil postavljen Miloš Grabrijan, za komisarja občine Dobrave pa Alojz Jamnik.

* **Novi predpisi za tujce v Ljubljanski pokrajini.** Visoki komisar je izdal nove važne odredbe o nadzorovanju gibanja in bivanja tujcev v Ljubljanski pokrajini. Odredbe so prav obsežne in jih je objavilo »Jutro« v celoti 18. t. m. Na to opozarjamo vse, ki se jih zadevne določbe tičejo.

* **Nov vozni red.** Pretekli torek 15. t. m. so stopile v veljavo nekatere izpremembe na progah. Potnike pouči o njih strokovno sestavljeni novi vozni red, ki ga dobe v večjih trafikah in knjižarnah za ceno ene lire.

* **Ustanovitev urada državne blagajne v Ljubljani.** Pri Visokem komisariatu za Ljubljansko pokrajino se ustanovi pokrajinski državni blagajniški urad. Enaka dva urada se ustanovita v Dalmaciji in v Fiumi.

* **Stoletnica rojstva Prešernove hčerke.** Pretekli petek je poteklo 100 let, kar se je rodila Ernestina Jelovškova, hči našega pesnika-prvaka dr. Franceta Prešerna. Bila je drugi Prešernov nezakonski otrok. Ko ji je umrl oče, je štela komaj sedem let. Sirota je v življenju mnogo pretrpela.

* **Pomladno vreme okrog božiča** imamo letos, da enakega ne pomnijo najstarejši ljudje. Na vsej črti je zavladal jug. Zdaj pa zdaj rosi in ob jutrih po navadi leži megla, toda ozračje je toplo, kakor da smo okrog Velike noči, ne pa v adventu. Zlasti tople je bil pretekli petek, ko smo zabeležili kar nad 12° C. Ni čudno, da so začele rasti na novo brsteti in utedne ob nenadnem nastopu mraza nastati občutna škoda. Kmetijski rek pravi: »Kakršni so dnevi od Lucije do božiča, taki bodo meseci v prihodnjem letu.« Po takem bi se morali nadejati za prihodnje leto spet toplega vremena. Nadaljnji kmečki reki pravijo: »Če je na Stefanje burja, trta prihodnje leto nič kaj ne obrodí.« »Dež na Stefanje obeta, da malo žita prihodnjega leta.« »Če nedolžni otročiči so oblačni, ob letu ne bodo kruha lačni.«

* **Smrtna nesreča plemenitega visokošolca.** 23-letni France Buh, sin trgovskega poslovođa iz Ljubljane, je študiral na medicinski fakulteti v Padovi. Bil je vsesokod odličnjak. Pred nekaj dnevi je opravil zelo važen izpít. Vesel je nato zasedel kolo in se v megli popeljal k svojemu tovarišu, da bi mu za slovo izročil nekaj denarja, kar mu ga je ostalo za hrano, in da bi tovariša spravil na hrano k tisti gošodinj, pri kateri se je sam doslej hranil. Nesreča pa je hotela, da je s kolegom treščil v neki avto in se ubil. Počila mu je lobanja. Prepeljan je bil v Ljubljano, kjer so ga v torek 13. t. m. pokopali pri Sv. Križu. Smrt plemenitega visokošolca je zbudila

globoko sočustvovanje z bridko prizadeto družino.

* **Potres nas je obiskal.** Pretekli četrtek 17. t. m. ob 5.42 zjutraj je zbudil Ljubljancane precej močan potresni sunek. Valovanje je trajalo več sekund in se je zamajalo različno pobištvo. Potres je prišel v smeri od Krima. Čutili so ga tudi na Vrhniki, v Logatcu in v drugih notranjskih krajih. Ljudska sodba, da je potres v zvezi s sedanjim južnim vremenom, ni utemeljena. To je običajno sesedanje zemeljskih plasti, ki se ponavlja od časa do časa. Res pa je, da so novice o potresih letos prav pogoste. V Turčiji so ponovni potresni sunki povzročili v zadnjih mesecih že mnogo strahu in so zahtevali tudi znatno število žrtev.

* **O nenavadni ljubezni v prirodi** poročajo izpod

Savinjskih planin. Neka ovca, ki se je vse leto pasla na Korošici, je pri povratku s planine povrgla živahnega kozlička, ki z mnogimi znaki kaže, da je ovca imela grešno razmerje s gamsom. Kozliček ima gamsjo glavo in tudi koža je podobna gamsovi. Rep je pa tak, kakršnega imajo ovce. Križanec ima mnogo občudovalcev.

* **Knjige Vodnikov družbe** (Vodnikova praksa 1943 in povest Janka Kača »Na novinah«) izidejo prvi teden decembra. Letošnja članarina znaša 16, z odpremnimi stroški vred 17 odn. 18 lir. Ker bo naklada omejena, prosimo vse dosedanje člane, da se čimprej prijavijo svojim poverjenikom, ali pa direktno pisarni Vodnikove družbe, Puccinijeva 5 (poslopje Narodne tiskarne), Tiskovni zadrugi, Selenburgova ul. 3, Učiteljski knjižarni in Sentjakovski knjižnici.

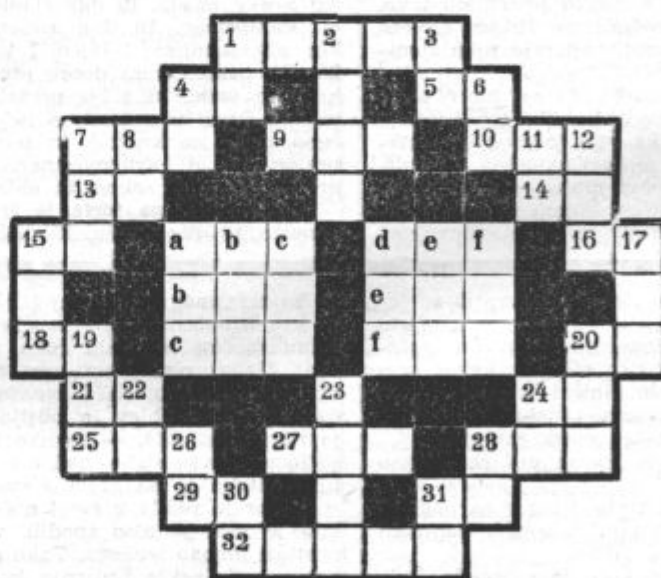
Spomin na Ivana Cankarja

Pred dnevi je poteklo štirindvajset let, odkar so na pokopališču pri Sv. Križu sredi Ljubljanskega polja zagrebli posmrtno ostanke Ivana Cankarja, največjega slovenskega pisatelja, dramatskega tvorca. Prav v tistih dneh, ko smo Cankarja spremljali na njegovem poslednjem romanju po ulicah našega mesta, se je snovala univerza in je meso postalo marsikatero izmed Cankarjevih vročih hrepenenj in želja. Ivan Cankar sam, ki je še takrat, ob zatonu leta 1918., tega mejnika po prvi svetovni vojni, v veliki meri ostal med nami nerazumljen, nepoznan in nepriznan, je v teh 24 letih postal lastnina naših najširših ljudskih plasti. In čeprav se svetovni nazori še zmerom borijo med sabo za osnovno idejo, iz katere in za katero je ustvarjal njegov umetniški genij, je Cankarjevo življenjsko delo vendar pri ljudstvu kot celoti že zdavnaj našlo svoje priznanje in odmev. Tudi na zunaj smo Slovenci naši priliko, da izkažemo hvaležnost njegovemu spomenu, kakršna gre spomenu na človeka, ki je samega sebe, vso svojo srčno kri in svojega duha žrtvoval narodu na oltar. Imamo izdajo njegovega zbranega dela, ki jo je pod uredništvom pisateljevega bratranca dr. Izidorja Cankarja oskrbela Nova založba. Spomenik so pokojniku postavili njegovi ožji rojaki Vrhnici. In ob dvajsetletnici Cankarjeve smrti je bila vse hvalevredna gesta uprave našega Narodnega gledališča, ki se je odločila, da Ivanu Cankarju kot glavnemu slovenskemu dramatičniku v spomin odkáže častno mesto v predvorju drame njegovemu poprsju (delo kiparja Nikolaja Pirnata), ki je dostojna umetnina in menda

najvernejša podoba Ivana Cankarja, kar smo jih doslej imeli.

Če danes merimo Cankarjevo življenjsko delo, moramo priznati, da je našo literaturo v tolikšni meri, kakor sta jo samo Prešeren in Levstik pred njim, obogatil v dveh smereh. Naša lepa knjiga je do takrat predstavljala samo dejanje in nehanje izbranih plasti naše družbe. Če odmislimo nekaj del naših starejših klasikov, prav za prav niti slovenski kmet, ki je začel in konec vsega našega kulturnega in socialnega sožitja, ni do novejšega časa našel pravega obraza in izraza v našem slovstvu. V našo lepo knjigo je Cankar prvič s širokim zamahom uvedel življenje našega malega človeka, delavca in batarja, z vso njegovo idejno in moralno problematiko, z vsemi njegovimi zmagami in porazi. Slogovno je slovenski jezik izbrusil do dovršenosti, za katero se v plemeniti tekmi bore vsa mlajša pesniška pokolenja za njim, čeprav kajpak nihče izmed poznejših ni mogel doseči njegove popolnosti. Bolestna zagrenjenost, ki veje iz njegovega dela in ki je bila v desetletjih njegovega življenja nujen izraz osamljenosti, v katero je bil takrat svobodni duh na Slovenskem vklejen, je že zdavnaj prešla. Mlajši rodovi pesnikov, pisateljev in umetnikov so v široki množici našli mnogo več toplega vzpodbudnega odmeva, kakor ga je našel on, — veličina njegove žrtve in stvaritve pa bo ostala do konca dni. Da, rod, ki ga bo popolnoma razumel, v resnici šele rase. Prav v tem je zgodovinska pomembnost Cankarjevega pisateljskega dela.

Križanka

Besede pomenijo: vodoravno: 1. krstno ime, 4. osebni zaimek, 5. površinska mera, 7. veznik, 9. koliba, 10. konica, 13. nikalnica, 14. kazalni zaimek, 15. pritrdilnica, 16. okrajšava za »poste restante«, 18. nikalnica, 20. predlog, 21. okrajšava za »doktor«, 23. vzklík, 24. del voza, 25. domač izraz za očeta, 27. vrsta pesmi, 28. mestece v severni Italiji, 29. pomožni glagol, 31. okrajšava za »kraljevič«, 32. mestece in kopališče v severni Italiji (ob morju); navpično: 1. pomožni glagol, 2. glasbeni pisemski znak, 3. predlog, 4. oblika pomožnega glagola, 6. grška črka, 7. žensko krstno ime, 8. veznik, 11. okrajšava za »starši«, 12. orožje, 15. del časa, 17. pokolenje, 19. žensko ime, 20. žuželka, 22. kos kopnega ob morju, 23. reka, 24. ptica (stara oznaka za pivo), 26. važna igralska karta, 28. površinska mera, 30. kraj blizu Ljubljane, 31. prislov časa. — V obeh magičnih kvadratih: a. žensko ime, b. del časa, c. žensko ime, d. moško ime, e. človeški organ, f. del cerkve.

Besednica

Iz črkovnih dvojic aj, at, ce, do, en, ev, ia, il, ma, na, nt, ra, rk, st, st sestavi pet besed, ki pomenijo: 1. sadež, 2. zemljepisno knjigo, 3. veselje, 4. število, 5. svetilče. — Začetnice teh besed tvorijo ime meseca.

Pregovor

sak, os, sušica, gram, vid, obara, klet, lina, prid, hel, tip. (V vsaki besedi črta eno črko!)

REŠITEV UGANK IZ ZADNJE STEVILKE

Križanka. Vodoravno: 1. kos; 4. tabor; 6. Maribor; 7. otrok; 8. sto; 9. tat. Navpično: 1. karton; 2. Obir; 3. sobota; 4. tast; 5. roka.

Mreža: Josip Stritar, Etna, Madagaskar, velikan. — Misli poprej, potem govori, dvakrat premisli, enkrat stori.

Posetnica. Pismonoša.

Mira, kadilo in balzam

Modri iz Jutrove dežele so se prišli poklonit novorojenemu judovskemu kralju in so mu prinesli v dar mire, kadila in zlata. Tako približno poroča Sveto pismo o posetu Treh kraljev o priliki Kristusovega rojstva.

Iz navedenega je razvidno, kako visoko ceno sta imela v starem veku mira in kadilo, ker sta stajena v isto vrsto z zlatom in sta služila kot najdragocenejša darila, ki se je poklanjalo kraljem.

Kadilo pozna vsak iz cerkve. O raznih balzamih pa čitamo lahko v vsakem časopisu kot o neprekosljivem sredstvu za rane in vobče za vse zunanje bolezni. Mira je manj znana in še to večinoma le po imenu.

BOGASTVO SABSKE KRALJICE

Vse tri drože, da jih imenujemo z lekarniškimi imeni, so smole precej sorodnih dreves, oziroma grmov. Štirje pisatelji govorijo o njih kot o nerazdružljivi tropersni detelji, ki je predčevala vso trgovino starega veka z drožami. Vsem narodom starega veka so bile prvotno te drože svete in so jih rabili v glavnem le v počaščenje bogov. Cena teh drož je bila neverjetna visoka, saj je stal funt kadila 6 zlatnikov.

Mira, kadilo in balzam so bili tisti činitelji, ki so po vsem takrat znanem svetu razširili glas o bajnem bogastvu jugozapadne Arabije, današnjega Jemena. Ta pokrajina je bila v starem veku znana pod imenom »kraljevina Saba«. Rimljani pa so jo nazivali »Felix (srečna) Arabia«. Pisatelj Diodor in Strabo govorita o ogromnem bogastvu te dežele, kjer je vse pohišstvo iz čistega zlata. Vse bogastvo Sabe je baje izviralo v glavnem od trgovine z omenjenimi drožami. Sveto pismo starega veka poroča o kraljici iz Sabe, ki je prišla poklonit se modremu judovskemu kralju Salomonu in mu prinesla ogromne množine zlata, dragih kamnov, mire, kadila in tako dalje.

Zanimiv dogodek je doživel kraljica iz Sabe na jeruzalemskem kraljevskem dvoru. Salomon je bil, kakor znano, velik prijatelj in oboževatelj nežnega spola. Zagledal se je tudi v lepo arabsko kraljico. Dolgo jo je brezuspešno nadlegoval s svojo ljubeznijo. Slednjič mu je obljubila, da postane njegova, če ga poprosi za kako reč na njegovem dvoru. Nekoč se je spozabila in ga prosila vode. Takoj jo je Salomon spomnil njene obljube. In postala je njegova trajna ljubezen. Ročila mu je sina.

STROGO NADZOROVANI DELAVCI

Visoko ceno drož v starem veku dokazuje tudi poročilo, da so delavcem, ki so delali v skladiščih teh drož, zapečatili obleko in jih vsak večer do nagega slekli in preiskali. Prebivalci Sabe so imeli trgovski monopol s temi drožami. Ni sicer popoldnoma gotovo, ali so vse te rastline gojili v svoji lastni deželi, ali pa so jih dobivali iz Indije in od drugih. Znan pa je, da je mirino drevo uspevalo v Sabi in Etiopiji, kadilov grm sploh v Arabiji in v Perziji, balzamovo drevo so pa gojili posebno v Siriji in v Palestini.

O nabiranju kadila in drugih drož so širili Sabejci nalašč in namenoma tajinstvene pripovedke, da bi vsaj deloma opravičili njihove visoke cene.

Vse tri rastline nastopajo kot grmi ali pa nizka drevesa in spadajo v vrsto terpentinskih dreves. Njihovi pridelki so navadna drevesna smola. Nato se izdela mešanica smole, eteričnih olj, aromatičnih kislin, gumijs, raznih soli in ekstraktov. Smola se nabira navadno dvakrat na leto; deloma priteka sama — tako pri miri in pri kadilovem grmu — deloma pa priteče šele po zarezah v lubje.

BALZAM NEKDAJ IN DANES

Najimenitnejši med temi drožami je balzam. Stari Rimljani so ga natančneje spoznali šele za časa cesarja Vespazijana. Poznali so sicer balzam kot ceno, ne pa njegovega drevesa. Uspeval je najbrž tudi v Arabiji in v Egiptu, gojili so ga posebno v Siriji in v Palestini. Zgodovina nam poroča o krvavi boju, ki se je vnel v judovski vojni iz časa Vespazijana in Tita in sicer za balzamove nasade v Palestini. Judje so hoteli vsaj preprečiti, da bi dobili Rimljani v svoje roke kako neposredno dobro. Zmagali so Rimljani in preprečili popolno uničenje balzamovih nasadov, ki so jih Judje posekavali. Skrbno so gojili Rimljani to, kar se je ohranilo in kmalu je padla cena balzama na polovico prejšnje cene. Prej so zahtevali Judje za enojno težo balzama dvojno težo srebra.

Balzam se je pridobival takole: narahlo so ranili lubje s steklenim ali kamnitim nožkom. Drobne kapljice balzama, ki so prilezle na dan, so otrinjali z volno in jih nabirali v školjke. V začetku je balzam brezbarven, prijetno dišeča oljasta tekočina, ki se polagoma strdi in dobi rdečo barvo. Slabejši balzam so pa pridobivali iz odrežanih vejic s pomočjo prekuhanja.

V poznejši dobi so bili Turki znani kot skoraj edini gojitelji balzamovih dreves. Imeli so take nasade v Kairi, Meki in v Palestini. Ves pridelek

balzama so odpošiljali na sultanov dvor. Zasebnik ga vobče ni mogel dobiti za noben denar, le evropske vladarje je časih sultan oserčil z originalno svinčeno stekleničico balzama. Vojn tega turškega balzama je zavzemal nekako sredino med citrono, rožmarinom in zdravilno kaduljo (žajbelj). V glavnem so rabili balzam za podkajevanje, pa tudi kot zdravila in pri balzamiranju trupel.

Dandanes razumemo pod balzomom razne naravne mešanice smol, eteričnih olj in aromatičnih kislin, ki pritekajo iz debel in vej nekaterih iglastih dreves. Posebno znan je balzam kanadske smreke in libanonski ali karpatski balzam, ki se dobiva od cimbre. To je neke vrste bor, ki raste bolj poredkoma v Alpah in Karpatih. Dobiva se pa balzam tudi od raznih drugih dreves. Balzame so nadalje imenovali in imenujejo še dandanes razne maže in mazila, ki niso niti približno v sorodu s prvim orientalskim balzomom, a navadno niti ne z nazadnje omenjenima. Seveda je tudi njihova zdravilna moč zelo različna in časih naravnost dvomljiva. Prava orientalska balzamova rastlina je grm ali nizko drevo iz podvrste Balsamodendron.

PRAVLJICA O KRALJICNI MYRRHI

Mira (myrrha) je dišeča smola drevesa, ki spada tudi k vrsti Balsamodendron. Drevo je precej podobno balzamovemu grmu, toda je trnjevo. Raste v Indiji, Jemenu in v Vzhodni Afriki. Njegova smola je prvotno tekoča, se polagoma strdi in postane rdeča ali temnorjava. Rabi se dandanes v drogeriji kot dodatek k zobnim praškom in milom, nadalje kot mazilo proti gnilobi v ustih in kot kadilo. Mira boljše vrste prihaja na trg v obliki drobnih, temnorjavih prosojnih kapljic. Slabejša indijska je debelejša, neprosojna in skoraj črna. Mnogo mire ponarejajo iz arabskega gumijsa, znanega izbornega lepila.

V starem veku so ločili tri vrste mire, namreč etjopsko, arabsko in indijsko. Rabila se je naj-

Umetnik in učenjak ogromnega znanja

V Milanu so nedavno imeli razstavo z imenom »Leonardo da Vinci kot iznajditelj«. Razstava je nudila priliko, da spoznajo ljudje enega najbistroumnejših in vsestransko darovitih mož, kar jih je sploh kdaj živel na svetu. Leonardo je znan zlasti po svoji slavni sliki »Mona Liza« in pa po »Zadnji večerji«. Na razstavi je bilo videti več kot 200 iznajditeljevih modelov, ki pričajo, da ta velikani duha ni bil samo mojster barv, marveč tudi prerok moderne tehnike, čigar drzne misli so daleč presegle njegovo dobo in so za več stoletij pohitele v bodočnost.

Velikan umetnosti in učenosti

Da moremo presoditi veličino Lionarda da Vincija, ki je bil pač najčudovitejši človek svoje dobe, je treba vedeti, da ni bil samo slikar, kipar in stavbenik, marveč tudi prirodoslovec, tehnik in mediciner, torej tako imenovani univerzalni genij, kakršnih je bilo le malo na svetu. Če presojamo 420 let po njegovi smrti, modelje njegovih iznajdb, se nam dozdeva komaj mogoče, da je ta velikan živel v 15. stoletju. Med številnim mehaničnim orodjem, pripravami in stroji, ki jih je tehnik Leonardo zamislil, in ki so vidni kot modeli ali risbe na razstavi, si oglejmo samo najvažnejše.

Leonardo je skonstruiral črpalko, dvigalo za zvonove, stiskalnico, žerjav za jaborom, prižgalno ogledalo, stružnico, navor, sekačo. Iznašel je tako imenovani diferencialni pogon, ki tvori zdaj sestavni del vsakršnega avtomobila, skonstruiral je plavalni pas, potapljaški zvon, ki je prvi predhodnik sedanjega modernega potapljaškega zvona; dalje letalo, čigar krila more pilot z nogami premikati, da celó padalo je v rokah tega duhovitega moža že v 15. stoletju zagledalo beli dan! Če človek pomisli, da je ista roka, ki je pričarala zagonetni smehljaj »Mona Lize« na platno, zgradila padalo in letalo in vojaško jako zanimive utrdbe, šele dobi malo vpogleda v vsestranske zmožnosti Lionardove.

Prerok moderne tehnike

Pa to niso bile kake neizgotovljene igravke ali risbe za kratek čas. Vse njegove iznajdbe so na podlagi nenavadno globokega poznanja prirodnih zakonov. Ker je Leonardo, na primer, spoznal prožnost zraka, si je pravilno razlagal učinek plavalnega pasu, potapljaškega zvona in padala. — Leonardo je bil tisti, ki je dognal — za tisto dobo — naravnost nemogoče prirodoslovne resnice. Semkaj spada predvsem pravilno pojmovanje sil na poševni ravnini, kakor tudi spoznanje, da je perpetuum mobile nemogoča stvar, dalje opazovanje valov in ptičjega letanja, o čemer je Leonardo napisal posebno knjigo.

Čudovito je bilo znanje velikega umetnika na

več kot kadilo. Znana je bila tudi pijača iz mire, ki je zmanjševala bolečine. Tako mirino tekočino so primešali tudi pijači, ki so jo dali piti Kristu na križu. Egipčani so se posluževali mire pri balzamiranju trupel. Vojn mire puhti še dandanes iz egiptskih mumij.

Cena mire je bila ravno tako visoka ko cena kadila. V visokih časih je bila mira tudi pri Grkih, kar nam dokazuje mična pripovedka o postanku mirinega drevesa. Boginja ljubezni in lepote, Afrodita, je sovražila vsako lepo žensko, tako tudi Myrrho, lepo hčer astrskega kralja Theia. Vzbudila je v njej iz maščevanosti nenaravno ljubezen do lastnega očeta. Ko je ta zaradi tega razsrjen preganjal svojo hčer z golim mečem, so jo bogovi spremenili v mirino drevo. Myrrha, spremenjena v drevo, obžaluje svojo zmožnost ter pretaka grenke solze, ki tečejo iz drevesa v obliki solz kot drevesna smola. Pa tudi Afrodita je bila za svojo zlobo kaznovana. Iz Myrrhinega drevesa se je rodil lepi Adonis, katerega se je smrtno zaljubila Afrodita, toda Adonis je zavračal njeno ljubezen. Ko ga je na lovu raztrgal merjasec, se Afrodita ni mogla potolažiti.

Kadilni grm je lahko tudi nizko drevo. Soroden je balzamovemu drevesu in spada k podvrsti Boswellia. Raste v Arabiji, v Abesiniji in v Indiji. Svoje dni so najbolj cenili arabsko kadilo, a dandanes ga pošilja k nam večinoma Indija. Na trg prihaja v okroglih zrnih, v velikosti od graha do oreha, ali pa nečist tudi v večjih kosih. Sestavljajo ga skoraj iste snovi kakor miro in balzam.

Kakor svoje dni, se rabi tudi dandanes kadilo skoraj pri vseh cerkvenih obredih, nadalje kot pridelek k mazilom in lakom. Od visoke slave in cene, ki jo je imelo nekoč kadilo, mu je ostala edino še slava, da se rabi še vedno pri obredih vseh različnih veroizpovedanj. Ista množina kadila, ki je stala nekoč šest zlatnikov, se dobi danes približno za dvakrat toliko lir. Tudi pri navedenih drožah se je uresničil stari pregovor: »Vse je minljivo, tudi slava.«

področju optike in akustike. A tudi zdravilstvo je Leonardo proučeval, zakaj na stotine anatomskih risb in črtežev, ki so v njegovi zapuščini, so postale važen predmet nazornega materiala za zdravniško vedo.

Seveda se je Leonardo predvsem imenoval slikarja, in dasi je malo slik, ki jih je lastno-ročno izgotovil, so vendar prav slike proslavile njegovo ime. Mogoče je lepa »Mona Liza«, ki krasi zdaj pariški Louvre, zato v taki tesni zvezi z umetnikom, ker je imela podoba soproge florentinskega plemenitaša, ki jo je mojster tri leta slikal in je sliko nato kot »nedokončano« postavil v kot, imela takšno romantično in pustolovsko zgodbo. Kakor znano, je bila slika iz Louvra že ukradena in se je šele po dolgem romanju vrnila na svoje mesto.

Zivljenjski roman levičarja

Leonardo je bil, kakor mnogo slavnih ljudi, levičar. On je celo pisal z levico — od desne proti levi, in njegovo pisavo je moči brati le z ogledalom. Leonardo, ki je bil sin preprostega kmečkega dekleta, je živel več let na dvoru Ludovika Storza v Milanu. Šele, ko so vdrli Francozi v te kraje in je izgubil oblast ta vojvodski mecen Lionarda, se je leta 1499 Leonardo izselil iz Milana in šel v Firence, kjer je nastala njegova »Mona Liza«.

Svoja poslednja leta je Leonardo preživel kot gost kralja Franca I. na francoskem gradu Cloux pri Amboisu. — Stoletja so minila, preden so se uresničila tehniška videnja tega mojstra. Dandanašnji so padalo in letalo, kakor tudi žerjav in diferencialni pogon nekaj vsakdanjega. Zato smo na tehnika in iznajditelja, tudi pozabili, in prav malo ljudi je, ki bi vedeli, da je vprav Leonardo sestavil prvi potapljaški zvon, čigar pomen je zlasti v teh dneh, o priliki nedavnih hudih neizgovornih, znan vsemu svetu.

× Čudovito jezero leži blizu Murmanskega obrežja na otoku Kildenu v severni Rusiji. Najgloblje mesto je 17 m, voda se loči v tri pole: Do 5 m sega sladka plast z običajnim rastjem in živalstvom kakor po zemskih jezerih. Spodaj se razteza kakih 10 m debel slan sloj, vsebuje morske ribe, ki ne uhajajo v gornjo lego, še manj pa v dolenjo, zakaj ta je istinito zastrupljena. Tu so nekeke žveplene toplice, vsekakor nastale iz takšnih vrelcev. Ob meji med najnižjim in srednjim skladom mrgoli škrlatnih glivic, ki se naslanjajo z žveplenovodično kislino ter tako ščitijo višjo postat kakor tudi njeno živalstvo. Spričo znanstvenega pomena, ki ga nudi ta kotlina, je bil že davno pred sedanjo vojno dostop vanjo občinstvu prepovedan.

PO SVETU

× **Poljube je zapisoval.** V Londonu je umrl odvetnik, ki je zapustil zanimivo statistiko. Skrbno je zabeleževal namreč vsak poljub, ki ga je dobil od žene v teku dvajsetih let. V prvem letu so dosegli ti ljubezenski dokazi število 30.000, torej okrog 100 poljubov na dan. V drugem letu so se zmanjšali na polovico, v tretjem letu pa jih je prišlo komaj na 10 na dan. Po petih letih je štel le še po dva poljuba dnevno, zjutraj in zvečer. To število je ostalo neizpremenjeno do petnajstega zakonskega leta. Pozneje je sledil le tu pa tam kak poljub, končno pa ni bilo nobenega več. Mož je na koncu zapisal: »Tako se spreminjajo časi in mi z njimi.«

× **Mesto na kolih.** Ormans, postavljen na stebrih ob reki Loue, ki se izliva v Doubs, je gotovo edini trg svoje vrste na francoskem. Vse hiše stoje na pilotih. Zato se sme naselba po pravici imenovati »male francoske Benetke« — kakor se dalmatinsko Vranje pri Solinu imenuje »mala Venecija«.

× **Zgodovina lasulj.** Za časa francoskega kralja Ludovika XIII. je zavladala lasulja. Ta vladar je namreč proti svojemu 30. letu opešil ter uvedel modo barok, ki je docela zmagala za Ludovika XIV. »Sončni kralj«, kakor se je ta imenoval, je v svojem 35. letu privzel lasuljo. Imel je sicer krasne lase. Zato so zanj izdelovali lasulje z luknjicami, skozi katere so moleli šopi njegovih kodrov. Poslej se je razmahnila trgovina z ostrižki. Prodajalci na debelo so imeli svoje ostrižke, ki so križarili po Normandiji, Flamskem, Nizozemskem. Strizetina toplih krajev se ni cenila, pač pa s severa. Najbolj so sloveli normanski, nazvani »domači lasje«. Za funt las so vaščani dobivali po 4 do 50 tolarjev. Najdražji so bili plavi in beli. Proti koncu vladavine »sončnega kralja« so bili lasje že tako redka stvar, da so se morale navadne lasulje izdelovati z žimo. Za Ludvika XV. so se lasulje ločile na tri čope: obe »kadaneti« ali zalizka ob straneh (nazvani po plemiču De Cadenetu) in »rep« odzad. Med francosko revolucijo so izgubile. Zaradi lasulj se je udomačila šega, da smo v družbi razoglavljeni. Poprej so se odkrivali skoraj le za pozdrav. Ko pa je imel vsakdo celo grajše gnezdo tujih las na temenu, je bilo pretežno držati ves čas pokrivalo na glavi. Zategadelj se trorig (tricornet) XVIII. stoletja čisto naziva »ročni klobuk«. Običajno so ga tiščali v roki. Do francoske revolucije pa je vpljudnost zahtevala, da si moral biti za mizo zmeraj pokrit.

× **Karavana severnih jelenov.** Med največjimi čredami udomačenih živali, ki jih je človek preselil iz kraja v kraj, je treba omeniti 3000 severnih jelenov. Pred leti so odgnali to krdo iz zapadne Aljaske proti ustju reke Mackenzie. Priprave za pohod so trpele cele mesece. Jeleni je od kanadske vlade kupila newyorška družba, ki je nato udomačila te živali, namenjene Eskimom na severozapadnem kanadskem ozemlju. S tem, da se uvedejo te črede k preprostim ljudstvom, upajo razviti pri Eskimih obrt, ki jim bo omogočal živeti še od česa drugega kakor od samega lova in ribarstva. Načelnik karavane je bil Laponec Andrew Bahr, najboljši poznavalec severnih jelenov. Prvi jih je uvajal v Aljasko na željo Američanov, ki so jih kupovali na Laponskem. Trije drugi Laponci in šest Eskimov je spremljalo karavano, ki je poleg črede gnala še 53 sani z jelenjo vprego.

× **Kako pes najde sled.** V nekem nemškem časopisu je izšla razprava Rudolfa in Rudolfine Menzel, ki obravnava vprašanje: v čem tiči zmožnost psov, da najdejo sled. Težko je reči, ali se psi pri iskanju ravna po onem posebnem vonju, ki je lasten vsakemu človeku, ali ne. Nekateri sodijo, da vonj, ki je pri vsakem človeku drugačen, psom pri iskanju prav nič ne koristi, marveč da slede samo duhu pohojenih rastlin in zemlje. To domnevo potrjujejo tudi poizkusi, ki so pokazali, da psi lahko slede celo umetno od-tisnjenim stopinjam, kjer o kakem posebnem človeškem vonju ne more biti govora. Vendar pa slednji ni popolnoma brez pomena, marveč igra v nekih okoliščinah zelo važno vlogo.

× **Katere živali ležejo jajca.** Jajce znači v fiziologiji oplojeno gmoto, ki jo znesó neke živali in ki se izvali po daljši valitvi. Razen rib in ptic sodijo sem: lupinarji (raki, jastogi), mehkužci v morju in na kopnem (kamenice ali ostrige, polži), večina žuželk (čebele, metulji, kobilice, pajki itd.), določeni plazilci (želve, kuščarice, kače itd.), žabe in krasčice. Pri mnogih teh vrstah mora jajce skozi različne pretvorbe, preden zadobi dokončno obliko.

Ali bi radi čakali sto let?

To je tajnost, ki jo izkuša marsikdo razrešiti, ne zaveda se pa, da je njeni razrešitvi veliko bliže, kakor si misli. Zakaj **dolgotrajno življenje** se je v preteklih desetletjih v vseh kulturnih državah močno povečalo. V Nemčiji se je povečala verjetnostna starost za novorojenčka od leta 1870. do danes od 36 na 56 let, torej za 20 let. Tudi v drugih državah je zelo tako. V Združenih državah Severne Amerike se je povprečna starost iz 16. stoletja celo podvojila. Seveda veljajo ta izvajanja za mirno dobo, ne pa za sedanjí prehodni vojni čas.

Učenjaki pričakujejo na to stran še nadaljnje **ga razvoja**, in sicer v dobrem zmislu. Angleški zdravstveni komisar Sagge upa, da ne bo dolgo, ko bodo ljudje dosegli povprečno starost 100 let. On misli tudi, da ti stoletniki takrat ne bodo preživljali svoje starosti v trpljenju, hiranju in boleznih, ampak da bodo še zdravi in močni, kakor so dandanes ljudje v svojem 50. do 60. letu. Če bodo že od mladih nog pravilno ravnali s svojim telesom in če bodo način življenja malo izboljšali, bodo Evropeci najlaže in najhitreje dosegli ta cilj.

Vzrok tega podaljšanja tiči zlasti v velikih odkritjih, ki jih je napravilo moderno zdravstvo zadnja desetletja. **Vodovod in kanalizacija** sta poglavitna pobornika in borca proti nalezljivim boleznim. Nakopičevanje ljudi po velikih mestih je bila najboljša osnova za hitro razširjevanje kužnih bolezni. Dobra preskrba z vodo in odtok odpadkov in drugih fekalij pa sta to slabo stran vlemest skoraj izravnala. Neglede na strašne epidemije kolere in kuge, pomislimo samo, koliko žrtev je n. pr. zahteval svoj čas že samo tifus in kako vidno se je število teh žrtev zmanjšalo takoj, ko so se izboljšale vodovodne razmere po velikih mestih in tudi na kmetih. Odločilno pri tem je tudi dejstvo, da ta izboljšanja zdaj niso več v korist samo imovitejšim slojem, ampak vsem slojem brez izjeme. Vsakdo, ki skrbi za čistost in red v hišah in na ulicah, utrjuje temelje ljudskemu zdravju.

Nazadovanje umrljivosti dojenčkov gre poleg izboljšanja v prehrani dojenčkov zlasti na rovaš izboljšanja splošnih higienskih razmer. Z izboljšano prehrano v zvezi je posebno vidno nazadovanje tuberkuloze (jetike). Če opazujemo po tuberkulozi zlasti ogrožene neimovite sloje, je sorazmerno dandanes prehrana — dasi bo to za marsikoga, ki vidi samo dandanašnje razmere, neumljivo — precej boljša kakor je bila n. pr. še pred nekaj desetletji. Če pa na drugi strani rastejo bolezni starostne dobe, zlasti rak in arterioskleroza (poapinjavanje žil), je to neposredno zvezano s splošnim in poprečnim podaljšanjem človeškega življenja; čim starejši postajajo ljudje, tem laže in prej dobijo to ali ono bolezen, ki je znak starosti. Moški, ki ga je svoj čas starega 28 let ugrabila kolera ali pa starega 38 let pobrala jetika, dočaka dandanes 58 let, in v tej starosti veliko laže in prej oboli na raku ali arteriosklerozi. Tudi uspehi medicinske pri posameznih boleznih prispevajo k podaljšanju življenja, dasi je ta točka zdravstva manj odločujoča kakor pa napredek higiene.

Koliko pa zdaj **vsakdo sam lahko pomore** k podaljšanju svojega življenja? **Individualna** obramba naj služi zlasti v ta namen, da si vsakdo ohrani življenje, ki mu je bilo s pomočjo splošne higiene podaljšano, zdravo in elastično, ne samo da dočaka večjo starost, ampak da ostane tudi dalje časa mlad. Moderne metode pomlajevanja ne morejo dejansko podaljšati življenja. Pri tej stvari bomo že morali kreniti po drugih potih, in čim prej bomo to storili, tem večje uspehe bomo pri tem dosegli. Pametno in zmerno življenje je tako zdaj, kakor je bilo že prej, glavni pogoj za doseglo zdravega in mladostnega življenja.

Moderne težnje za doseglo vitkosti kažejo pravo pot. Te težnje zahtevajo pa hkrati tudi **primerno prehrano**. Požrešnost je veliko več pomagla ljudem k postaranju kakor pa lakota. To se pa ne nanaša samo na množino hrane. Zdravniki nasprotujejo prevelikemu uživanju beljakovin. V prehrano uvrščajo brezbeljakovinske dneve, pa tudi mešanje kuhane hrane s sirovo prinaša brez dvoma posebne prednosti: ojači se delovanje črevesja, po drugi strani se pa zmanjša dotok beljakovin. Kdor hoče ostati zdrav in mlad, mora paziti zlasti na črevesje, ki mora v redu delovati, če se hočemo ogniti različnim boleznim in neprijetnostim.

Na drugi strani zahtevajo težnje po lepem telesu izdatno **gibanje telesa**. Najrazličnejše panoge dela in sporta nudijo vsakomur priložnost, da si izbere zanj najprimernejšo in najzanimivejšo telovadbo. Nezadostno spanje je gotova pot k skrajšanju življenja. Pred sedanjó vojno je priredil neki velik časopis razpravljanje o vprašanju: kako ste ostali lepi in mladi? Neka nadarjena in lepa igralka je odgovorila: »Samo ta-

ko, da mnogo spim.« Človek, ki ne spi ali ne utegne spati toliko, kolikor njegova narava zahteva, se začne hitro starati. Snaga telesa in naga kože bistveno pomagata pri ohranitvi mladosti in svežosti.

Zivljenje v velikih mestih, ki je bilo dolgo izročeno na milost in nemilost vsem različnim demonom, zavzema zdaj nove oblike, ki dajejo velike nade za bodočnost. Zveza meščana z naravo je vedno tesnejša, k čemur ne prispeva samo njegova težnja, da prebije konec tedna v mili naravi, ampak tudi to, da se lahko popelje z avtom ali pa z motornim ali navadnim kolesom iz mesta. Tudi smotrna in prijazna ureditev stanovanj veliko pomaga k telesnemu in duševnemu zdravju.

Duševnim razburjenjem in zmedam se ni mogoče ogniti. Smotrna in zavestna vzgoja volje pa odstrani vso nevarnost od teh dveh nadlog. S posameznimi navetmi, kakor n. pr. po sedemkrat na dan izpirati usta, samo vegetarično živeti, vsako jed začiniti s čebulo itd. s takimi modrostmi vprašanja o podaljšanju življenja ne bomo rešili.

Imenitno sredstvo in zdravilo za podaljšanje življenja, ki ga pri nas veliko premalo upoštevamo, je smeh. Duševna razposajenost in smeh sta pomlajajoči zdravili, in sicer izmed tistih redkih zdravil, kjer ni treba določati najvišjih množin, ki se smejo zaužiti. Marsikomu pa se zdita ti dve zdravili silo grenki. Pa tudi ta bi se moral odločiti, da se nanj navadi, in sicer z lastno vzgojo. Veseli ljudje dosežejo daljšo starost kakor pa čemurni, ki jim je na lice zapisan »črni žolč«, melanholija, otožnost.

SMEŠNICE

ŠE NISO VSEGA IZUMILI

»Budilko bi rad kupil, ali tako, ki zbudi deklo, ne da bi zbudila hkrati vso hišo.«

»Ohžalujem, gospod, toda imamo samo budilke, ki zbude vso hišo, ne da bi se hkrati tudi dekla zbudila.«

USLUŽNA PRODAJALKA

Gospod zahteva v prodajalnici par ženskih nogavic. Prodajalka ga vpraša:

— Ali bodo nogavice za vašo gospo ali želite boljše?

DOBER SLIKAR

— Prinašam vam vašo sliko, gospod Brglez... Upam, da boste zadovoljni...

— Mojo sliko? Stojte, prosim vas... To je pa imenitna slika... Res je, da ni meni čisto nič podobna, ampak vi ste na vsak način zaslužili svoj denar, ker reg nimam nobene slike svojega pokojnega deda.

MED LJUDOŽRCI

— Nobenega plena ni, kaj ne?

— Ni ga. Že leto dni se nisem najedel človeškega mesa.

— Hm, kaj bi se storilo?

— Nič, potrpeti bo malo treba. Dal sem oglas v evropske novine, da je pri nas imeniten lov: levi, sloni, zebre, opice in druge zveri... Na ta način pridemo gotovo do denarja in do belega mesa.

PRI ZDRAVNIKU

»Gospod doktor, moji živci so spet popolnoma proč.«

»Ne, zdi se mi, da imate prav jeklene živce.«

»Zakaj mislite...?«

»Ker hodite že tretje leto v ordinacijo ne da bi mi plačali honorar.«

RAZLOG

— Naš prijatelj Kočišek ne bo po svoji avtomobilski nezgodi tako hitro zapustil bolnišnice.

— Mar si govoril s zdravnikom?

— Nisem, ampak govoril sem s prelepo umniljenko, ki mu streže.

OTROŠKA PAMET

Na majhni železniški postaji čaka oče s svojima otrokoma, dečkom in deklico, na vlak. Medtem pridrvi skozi postajo ekspresni vlak. Deklica vpraša očeta:

— Kaj pa je to? Zakaj se pa ta ne ustavi?

Deček se oglasi:

— Gotovo je strojevodja kaj hud na načelnika postaje...